



Stella Aulanko

# Traumaosaaminen lastensuojelun sijaishuollossa

Työntekijöiden näkökulmia osaamiseen ja osaamis-  
tarpeisiin

Metropolia Ammattikorkeakoulu

Sosionomi (AMK)

Sosiaalialan tutkinto-ohjelma

Opinnäytetyö

4.11.2024

# Tiivistelmä

Tekijä(t):	Stella Aulanko
Otsikko:	Traumaosaaminen lastensuojelun sijaishuollossa. Työntekijöiden näkökulmia osaamiseen ja osaamistarpeisiin
Sivumäärä:	35 sivua + 2 liitettä
Aika:	4.11.2024
Tutkinto:	Sosionomi (AMK)
Tutkinto-ohjelma:	Sosiaalialan tutkinto-ohjelma
Ohjaaja(t):	Lehtori Ulla Saukkonen Lehtori Elina Savolainen

---

Lisääntyvä tietoisuus trauman vaikutuksista yksilön elämälle asettaa lastensuojelun sijaishuololle vaatimuksia henkilöstön traumaosaamisen tason kartoittamisesta ja kehittämisestä ottaen huomioon asiakasryhmän haavoittuvuuden. Aiheesta lastensuojelun sijaishuollon näkökulmasta on tehty Suomessa toistaiseksi vähän tutkimusta. Lastenkodissa asuvat asiakkaat ovat todennäköisesti altistuneet elämässään traumatisoiville kokemuksille ja on tärkeää, että heidän kanssaan työskentelevillä on käytössään ajantasaiset ja yhtenäiset traumaosaamisen työkalut, mitkä voivat sisältää esimerkiksi työmenetelmäkoulutuksia ja systeemitason muutoksia.

Tarkastelen aihepiiriä traumainformoidun työn ja lapsuuden haitallisten kokemusten (ACE) näkökulmista. Toteutin opinnäytetyön haastattelututkimuksena, jonka aineiston keräsin Hyvösen lastenkodissa työskenteleviltä sosionomeilta. Analysoin aineistoa teemoittelun menetelmin. Tarkoitukseni oli selvittää, millaisena työntekijät näkevät traumaosaamisen ja sen roolin omassa työssään, ja millaisia osaamistarpeita he tunnistavat henkilökohtaisella sekä työyhteisötasolla.

Traumaosaaminen nähtiin keskeisenä osana työtä, ja se sisälsi trauman ymmärrystä käsitteenä, traumakäytöksen tunnistamista, sekä traumataustan huomioimista kohtaamisessa ja käytänteissä. Lapsuuden haitallisia kokemuksia lasten haastavan käytöksen taustalla tunnistettiin kerrottaessa tilanteista, joissa traumaosaamisen koettiin olevan tärkeää. Haastateltavat nimesivät traumainformoituja työtapoja ja työyhteisön arvoja, jotka kumpusivat koulutuksesta, teoretiedosta sekä työkokemuksesta. Oman traumaosaamisen nähtiin olevan vähintään tyydyttävällä tasolla. Osaamistarpeita tunnistettiin liittyen työmetodeihin, osaamisen ajan tasalla pitämiseen ja koulutusten systemaattisuuteen. Traumaosaaminen muodostaa pohjan lapsen kokonaisvaltaiselle kohtaamiselle, ja koko työyhteisöä koskevat koulutukset voivat edistää sen yhdenmukaisuutta, osaamisen näkyväksi tekemistä ja traumahoidon laadun tasaisuutta. Opinnäytetyön tulokset voivat toimia pohjana laajemmalle tutkimukselle sekä kehittämistyölle.

Avainsanat: traumaosaaminen, lastensuojelun sijaishuolto, sosionomin osaaminen, lapsuuden haitalliset kokemukset

---

Tämän opinnäytetyön alkuperä on tarkastettu Turnitin Originality Check -ohjelmalla.

## Abstract

Author(s): Stella Aulanko  
Title: Trauma Expertise and Skills Needs in Child Protection Residential Care Homes. A Workers' Perspective.  
Number of Pages: 35 pages + 2 appendices  
Date: 4 November 2024

Degree: Bachelor of Social Services  
Degree Programme: Social Services  
Instructor(s): Ulla Saukkonen, Senior Lecturer  
Elina Savolainen, Senior Lecturer

---

Increasing knowledge on the effect of early life trauma on individual's life puts further emphasis on child protection and residential care homes' ability to respond to the needs of clients who often have had difficult, traumatic events in their lives, thus leaving them especially vulnerable. For the employers in the field to be able to provide the necessary tools for this, research on trauma expertise and skills needs is required. Tools for maintaining and improving trauma expertise can include both formal training and sustaining a trauma-aware workplace culture. My thesis studies this subject from the perspectives of trauma informed theory and Adverse Childhood Experiences (ACE). The thesis is an interview study, and the data was gathered from social services professionals at Hyvönen residential care home for children. The material was analyzed through thematical content analysis. The goal was to map out the participants' perspectives on what trauma and trauma expertise mean to them in their work environment and expand on trauma-related skills needs on both individual and work community level.

The participants deemed trauma expertise as an important factor in their work. For them, trauma expertise meant understanding trauma on a theoretical level, identifying trauma responses and approaching situations sensitively. They identified several client behaviors that could be attributed to ACE, and multiple trauma informed practices and principles in their work. Their methods stemmed both from formal training and work experience. They felt that their trauma expertise was on a satisfactory level, although they also identified room for improvement related to specific working methods, keeping skills up to date and a more systemic approach to workplace training on approaches to trauma. The results suggest that compulsory, systemic trauma education in the workplace is needed to maintain a consistent level of meeting the clients' needs at residential care homes. Further research into the topic and developing training methods could be conducted on the basis of my thesis' results.

Keywords: trauma expertise, residential care in child protection services, social services practitioner competence, adverse childhood experiences

---

The originality of this thesis has been checked using Turnitin Originality Check service

## Sisällys

1	Johdanto	1
2	Toimintaympäristönä lastensuojelun sijaishuolto	2
2.1	Yhteistyökumppanina Hyvösen lastenkoti	3
2.2	Traumaosaaminen ja sen merkitys lastensuojelun sijaishuollossa	4
3	Teoreettisia näkökulmia traumaan	5
3.1	Trauma ja traumatisoituminen	5
3.2	ACE eli lapsuuden haitalliset kokemukset	7
4	Traumainformoitu ammattilainen	9
4.1	Traumainformoidun työn juuret ja tavoitteet	9
4.2	Traumainformoidun työn periaatteita	10
4.3	Traumatietoisuus lastensuojelun sijaishuollossa	12
5	Opinnäytetyön toteutus	13
5.1	Tavoite ja tutkimuskysymykset	13
5.2	Eettiset kysymykset	14
5.3	Kuvaus aineistonkeruuprosessista ja -menetelmästä	15
5.4	Analyysimenetelmänä teemoittelu	16
6	Sosionomien näkökulmia traumaosaamisen käsitteeseen ja sisältöön	18
6.1	Trauma, traumatisoituminen ja haitalliset kokemukset	18
6.2	Traumaosaaminen käytännön työssä	19
7	Sosionomien osaaminen ja näkökulmia osaamistarpeisiin	23
7.1	Sosionomien traumaosaaminen ja osaamistarpeet	23
7.2	Työyhteisötason osaamistarpeet	25
8	Johtopäätökset	27
9	Pohdinta	31
	Lähteet	34
	Liitteet	
	Liite 1. Tiedote opinnäytetyöstä ja kutsu haastatteluun	
	Liite 2. Opinnäytetyön haastattelurunko	

# 1 Johdanto

Lisääntyvä tietoisuus traumatisoitumisesta ja sen vaikutuksista yksilön elämälle, traumakäytöksestä sekä traumaa kohdanneen ihmisen kohtaamisesta ovat tuoneet aiheen ajankohtaiseen keskusteluun. Äskettäin on julkaistu esimerkiksi aiheeseen vahvasti linkittyvä teos *Traumainformoitu työote* (Linner Matikka & Hipp, 2023). Lastensuojelun ammattilaiset ovat työssään usein tekemisissä ihmissuhteissa ja yhteiskunnassa eri tavoin haavoittuneiden ihmisten kanssa, jolloin ymmärrys traumasta ja sen kohtaamisesta nousee erityisellä tavalla keskiöön. Olemme lisäksi siirtymässä kohti ajattelua, jossa näemme asiakkaat yhä enenevässä määrin kokonaisina ihmisinä moninaisine kokemusmaailmoineen, ei pelkästään trauman aiheuttamien oireiden ja ongelmien summana. Lisääntyvä tietoisuus ja keskustelu lisäävät vaatimuksia aiheeseen liittyvän osaamisen ylläpitämiselle ja kehittämiselle, ja tekevät myös näkyväksi osaamiseen liittyviä puutteita.

Erityisesti lastensuojelun sijaishuollon piirissä ja lastenkodeissa, joihin oma opinnäytetyöni keskittyy, traumakokemukset ovat nuorten keskuudessa yleisiä. Heidän elämänsä historiassaan on usein esimerkiksi väkivallan kohteeksi joutumista sekä sen todistamista läheiseen kohdistuvana. Hoitamattomana traumalla on merkittäviä ja kokonaisvaltaisia kielteisiä vaikutuksia yksilön hyvinvoinnille ja toimintakyvylle, ja siksi on tärkeää, että traumakokemuksia omaavien sijoitettujen nuorten parissa työskentelevillä aikuisilla on riittävä osaaminen näiden kokemusten tunnistamiseen sekä traumainformoituneeseen hoitoon. (Laajasalo & Manninen, 124–125.)

Tuoreen selvityksen mukaan sijoitetut lapset kohtaavat elinympäristöissään ja järjestelmässä edelleen kaltoinkohtelua, minkä tunnistaminen ja mihin vastaaminen vaatii työntekijöiltä lisääntyvässä määrin osaamista traumaan ja kaltoinkohteluun liittyen. Niin sijaishuoltoa edeltävillä kuin sen aikaisillakin traumakokemuksilla on kauaskantoisia, haitallisia vaikutuksia nuorten elämään, ja näihin ehdotettujen ratkaisujen painopiste on enenevässä määrin yksilöinterventioiden sijaan rakenteellisiin ongelmiin, kuten riittävään osaamiseen puuttumisessa. (Eriksson ym., 2023: 9–10, 37.)

On siis perusteltua väittää, että työpaikoilla tapahtuvan koulutuksen ja yleisen työku-  
tuurin tulisi lastensuojelulaitoksissa vastata tähän traumaosaamisen ylläpitämisen ja  
kehittämisen tarpeeseen. Tutkimusta aiheesta erityisesti lastensuojelun sijaishuollon  
työntekijöiden näkökulmasta on kuitenkin toistaiseksi tehty vain vähän. Tästä syystä

työntekijöiden traumaosaamista ja siihen liittyviä osaamistarpeita kannattaa tutkia. Opinnäytetyön niistä tuottama tieto voi sekä toimia traumaosaamiseen liittyvänä laajempuna keskustelunavauksena lastensuojelun sijaishuollon työyhteisöissä, että toimia pohjana aiheeseen liittyvälle lisätutkimukselle ja kehittämistyölle.

Olen valinnut tässä opinnäytetyössä lähestymistavakseni aiheeseen ACE-kokemukset ja traumainformoidun työn. ACE, eli haitalliset lapsuuden kokemukset, joita tutkittavien työssään kohtaamalla lapsilla voi olettaa hyvin todennäköisesti olevan, ovat tärkeä asiakasymmärryksen näkökulma työntekijöille, jotka pyrkivät vastaamaan asiakasryhmän tarpeisiin. Traumainformoitu ajattelutapa taas voi lisätä ymmärrystä niistä yksilö- ja yhteisötason taustatekijöistä sekä traumatisoivista ja uudelleentraumatisoivista yhteiskunnan rakenteista, jotka saattavat johtaa ihmisten elämässä erilaisiin psyykkisiin, fysiologisiin ja sosiaalisiin ongelmiin. Samalla se voi tarjota myös uusia näkökulmia näiden haasteiden ratkaisuun ja ennaltaehkäisyyn työpaikoilla tapahtuvan osaamisen lisäämisen kautta.

## **2 Toimintaympäristönä lastensuojelun sijaishuolto**

Lastensuojelun sijaishuollolla tarkoitetaan huostaanotetun tai kiireellisesti sijoitetun lapsen hoidon ja kasvatuksen järjestämistä kodin ulkopuolella, esimerkiksi perhehoitona tai laitoshoitona (Lastensuojelulaki 2007/417 § 49). Lastensuojelulaki ja sosiaalialan ammattihenkilön eettiset ohjeet kuvaavat sitä toimintaympäristöä ja niitä laillisia ja ohjeellisia reunaehtoja, jossa opinnäytetyössä tutkimani lastensuojelun sijaishuollon ammattilaiset toimivat. Vaikka opinnäytetyön tuloksia ei suoraan näihin peilatakaan, toimivat ne tiedollisena viitekehystenä sille, millaisessa toimintaympäristössä ja millaisten reunaehtojen puitteissa lastensuojelutyötä Suomessa tehdään, ja millaiset lait ja ohjeet tutkittaviani päivittäisessä työssään sitovat.

Lastensuojelulaki (2007/417) määrää lastensuojelun yleisistä säännöksistä, järjestämisestä, asiakkuudesta, valvonnasta, lapsen osallisuudesta ja lastensuojelun piiriin kuuluvista palveluista. Sen tarkoituksena on turvata lapsen oikeus turvalliseen kasvuympäristöön, kehitykseen ja erityiseen suojeluun. Lastensuojelulain mukaan lapsen sijaishuoltopaikka tulee valita huomioiden huostaanoton perusteet ja lapsen yksilölliset tarpeet, lasta tulee tiedottaa ikätasoisesti häntä koskevista asioista, hänen mahdollisuutensa ilmaista toiveensa ja mielipiteensä itseään koskevissa asioissa on turvattava, ja hänelle kehityksensä kannalta tärkeiden, turvallisen ihmissuhteiden jatkuminen on varmistettava. (Lastensuojelulaki 2007/417 § 1, § 20, § 50, § 53–54.)

Sosiaalialan ammattihenkilön eettiset ohjeet (Talentia, 2017) määrittelevät sosiaalialan keskeisiä eettisiä periaatteita, joihin ammattilaiset työssään sitoutuvat. Tämän opinnäytetyön näkökulman kannalta keskeisimpiä, työntekijää sitovia periaatteita näistä ovat ihmisen oikeus ilmaista tunteitaan ja kielteisiä kokemuksiaan, oikeus arvostavaan vuorovaikutukseen sekä oikeus itsemääräämisoikeuden ja osallisuuden kunnioitukseen. Keskeistä on myös jokaisen ihmisen ainutlaatuisen kokonaisuuden huomioiminen, sekä voimavara- ja vahvuuskeskeisyys. Yksi lähtökohta on, että ihminen toimii osana perhettä, yhteisöä ja yhteiskuntaa. Ammattihenkilön on huomioitava yksilöllisten tekijöiden lisäksi asiakkaan elämäntilanteeseen vaikuttava laajempi elinpiiri, kuten ystävät, perhe, asuinyhteisö, palveluverkosto ja poliittinen toimintaympäristö. Työntekijän on pyrittävä tunnistamaan kaikki asiakkaansa arkeen ja elämäntilanteeseen vaikuttavat tekijät, samalla huomioiden myös hänen tilanteensa yksilölliset vahvuudet ja mahdollisuudet. (Talentia, 2017: 7, 18–20.)

Nähdäkseni sosiaalialan eettiset arvot ovat luonnollisesti linjassa traumaosaavan ammattilaisen ja organisaation arvojen kanssa, sillä ne tunnustavat ihmisen aseman osana yhteisöä ja laajempaa kontekstia yksilöllisten kokemusten ja ominaisuuksien lisäksi, ja huomioivat siten ihmisen kokemusmaailman kokonaisvaltaisuuden, mikä on keskeinen ajatus myös traumainformoidussa ajattelutavassa, jonka ulottuvuuksiin pe-rehdyn tarkemmin luvussa 4.

## 2.1 Yhteistyökumppanina Hyvösen lastenkoti

Hyvösen lastenkoti on perustason lastensuojelulaitos, joka toimii kahdessa toimipisteessä, jotka sijaitsevat Helsingin Oulunkylässä ja Pukinmäessä. Näissä toimipisteissä on yhteensä 6 osastoa, joista 4 sijaitsee Oulunkylän toimipisteessä ja 2 Pukinmäen toimipisteessä. Hyvösessä on paikka yhteensä 38 lapselle ja nuorelle. Hyvösen kodin-omaisilla osastoilla kaikilla lapsilla on oma huone ja mahdollisuus harrastamiseen sekä ystävien tapaamiseen, johon heitä myös kannustetaan ja tuetaan eri keinoin. Jokaisella lapsella Hyvösessä on omat taustansa ja tarpeensa, joihin lastenkodin arki pyrkii vastaamaan, samalla tarjoten voimavaroja tulevaisuutta varten. Lastenkodissa pyritään tavallisen ja säännöllisen arjen tukemiseen, mikä pitää sisällään erilaisten käytännön elämäntilanteiden taitojen opettelua ja tukemista, sekä aikuisten ja rutiinien osalta ennakoitavuutta ja turvallisuutta. Päivittäistä arkea tukemassa jokaisella lapsella on oma, yksilöllinen viikko-ohjelma sekä omaohjaajapari. (Helsingin kaupunki, 2023.)

Lapsen arkea ja aikuisten työskentelyä Hyvösessä raamittaa vastuusosiaalityöntekijän lapselle laatima asiakassuunnitelma, jonka lisäksi hänelle laaditaan hoito- ja kasvatussuunnitelma, jonka toteutumista arvioidaan lastensuojelulaitoksessa kuukausittain. Suunnitelma laaditaan yhteistyössä lapsen ja hänen läheistensä kanssa, ja yhteistyöhön sekä avoimuuteen perheiden ja läheisten kanssa panostetaan Hyvösessä muutenkin laaja-alaisesti; perheenjäseniin pidetään säännöllisesti yhteyttä, he ovat tervetulleita vierailemaan osastolle, ja heidän näkemyksiään kuunnellaan ja huomioidaan lasta koskevissa päätöksissä ja muissa asioissa. (Helsingin kaupunki, 2023.)

Ohjaajien ja vastaavan ohjaajan lisäksi osastojen toimintaa ja hoitotyötä tukee psykologi, joka tapaa lapsia, vanhempia ja omaohjaajia ja osallistuu hoito- ja kasvatussuunnitelmien laatimiseen sekä tulo-, koulu-, terapia- ja sairaalaneuvotteluihin. Hyvösen lastenkodilla on lapsen tarpeista riippuen monialaista yhteistyötä mm. oppilaitosten, työllistämispalveluiden, lasten- ja nuortenpsykiatrian poliklinikoiden, nuorten päihdepsykiatrian sekä Nuorisoaseman kanssa. (Helsingin kaupunki, 2023.)

Tällä hetkellä Hyvösen lastenkodilla ei ole tarkkaa yhtenäistä vaadittua traumaosaamisen tasoa, tai koko työyhteisön laajuista, pakollista traumakoulutusta, mikä on käynyt ilmi keskusteluissa yhteistyökumppanin kanssa. Traumanäkökulmaa kuitenkin pidetään tärkeänä osana työskentelyä, ja trauma-aiheisia koulutuksia on saatavilla yhä enenevässä määrin, mutta niihin osallistuminen on edelleen melko pitkälti henkilön omasta ja esihenkilön aktiivisuudesta riippuvaista. Hyvösen lastenkodin henkilöstön traumaosaamisen ja siihen liittyvien osaamistarpeiden selvittämiseksi on siten tarvetta. Olen rajannut oman tutkintoni vuoksi myös henkilöstön kohderyhmän sosionomitaustaisiin työntekijöihin. Opinnäytetyö voi tarvittaessa toimia myös traumaosaamisen kehittämiseen liittyvän lisätutkimuksen ja kehittämistyön yhtenä lähtökohtana.

## 2.2 Traumaosaaminen ja sen merkitys lastensuojelun sijaishuollossa

Kun lapsi sijoitetaan kodin ulkopuolelle tai huostaanotetaan, on tämän syynä tai osasyynä usein laiminlyönti, kaltoinkohtelu, väkivalta tai muu haitallinen lapsuuden kokemus – näiden kokemusten määrä ja laatu kuitenkin ovat erittäin yksilöllisiä (Eriksson ym., 2023: 28). Nämä potentiaalisesti traumaattiset kokemukset lisäävät yksilöiden riskiä erilaisille mielenterveysongelmille, kuten masennukselle, päihteiden väärinkäytölle sekä erilaisille fyysisille terveysongelmille, kuten ylipainolle ja sydänongelmille heidän elämänkaarensa aikana (Middleton, Bloom, Strolin-Goltzman & Caringi, 2019: 236). Trauma on siten nähdäkseni suuri riski yksilön ja yhteisöjen hyvinvoinnille ja mahdollisuuksille tavoitella tyydyttävää ja mielekästä elämää, mutta myös kansanterveydellinen

riski sen aiheuttamien terveyshaasteiden takia, ja kodin ulkopuolelle sijoitetut lapset ovat traumataustan yleisyyden vuoksi sen suhteen erityisen haavoittuvassa asemassa.

Lastensuojelun sijaishuollolla, ja siinä toimivilla ammattilaisilla on trauman pitkäaikaisvaikutusten torjunnassa tärkeä rooli asiakaskunnan keskuudessa vallitsevan traumataustan yleisyyden takia. Jotta lasten kanssa työskentelevät aikuiset osaavat vastata heidän tarpeisiinsa traumatietoisesti, eli traumatausta ja sen vaikutukset huomioiden, on heillä oltava traumaosaamista. Traumaosaamisessa keskeistä on ymmärrys ja osaaminen traumakokemuksista sekä trauman pitkäaikaisvaikutuksista. (Middleton, Bloom, Strolin-Goltzman & Caringi, 2019: 235.)

### **3 Teoreettisia näkökulmia traumaan**

#### **3.1 Trauma ja traumatisoituminen**

Traumatisoituminen yksilötasolla tapahtuu, kun yksilö joutuu uhkaavaan, pelon, avuttomuuden ja stressin tunteita herättävään tilanteeseen, joka ylittää hänen senhetkiset selviytymiskeinonsa. Tilanne herättää tällöin vaistonvaraiset motivaatiojärjestelmät eli sympaattisen hermoston ”taistele tai pakene” -reaktion. Tämän tapahtumaketjun seurauksena henkilö saattaa alkaa kärsiä yliherkistyneestä toksisesta stressireaktiosta, eli tilasta, jossa hänen kehonsa ja mielensä aistii ympärillä jatkuvasti uhkia. Tapahtumaketju voi johtaa myös siihen, että henkilö alkaa käyttäytyä itselleen tai yhteisölle hankalalla tai jopa vaarallisella tavalla. Traumaa voi pitää ikään kuin haavana sosiaalisessa kehomyölessä: se ei vaikuta ainoastaan yksilön mielenterveyteen kielteisesti, vaan rikoo ihmissuhteitamme ja näyttäytyy kehossamme epävakaina autonomisen hermoston vireystiloina ja tunnesäätelyn ongelmina. Kyse ei siis ole sairaudesta, vaan yksilön ja yhteisön kannalta haitallisen puolustautumis- ja motivaatiojärjestelmän aktivoitumisesta. Tämä autonomisen hermoston vireystilojen epävakaus voi näyttäytyä ulkoisesti arkiseen ja turvalliseen tilanteeseen nähden ”turhana” yli- tai alivireytenä. Nämä tilat pohjaavat kehon ja mielen yritykseen sopeutua vaaralliseen ympäristöön, ja ovat ns. jääneet päälle traumatisoitumisen seurauksena. Kuten Maanmieli & Sarvela kiteyttävät, henkilö on jatkuvasti ikään kuin muille näkymättömällä miinakentällä. (Maanmieli & Sarvela, 2022: 43–46.)

Trauman taustalla voi olla yksittäisiä haitallisia kokemuksia, kuten onnettomuuden tai väkivallan uhriksi joutuminen, vaikea menetys tai luonnonmullistus. Sen taustalla voi

myös olla toistuvia tapahtumia laajemmassa sosiaalisessa ja historiallisessa kontekstissa, joista esimerkkeinä toimivat systeeminen rasismi ja ylisukupolvinen historiallinen trauma. Lapsen kehitykselle erityisen haitallista on kiintymyssuhteissa tapahtuva traumatisoituminen, jota tapahtuu erityisen herkästi ilman vanhempien ja muiden aikuisten kannattelua ja kanssasäätelyä. Lapsen traumaoireet näkyvät tyypillisesti kyvyttömyytenä keskittymiseen ja tunnesäätelyyn – he saattavat juuttua asioihin, kokea vaikeuksia tunteiden nimeämisessä tai olla reaktiivisia, ja usein kokea myös kyvyttömyyttä terveiden toverisuhteiden luomiseen. Vaikka lapsuusiän trauma vaikuttaa aivojen kehitykseen, on kuitenkin huomattava, että tällaiset muutokset ovat usein palautuvia. (Maanmieli & Sarvela, 2022: 43–46.)

Uudet tutkimukset neurotieteen, kehityksellisen psykopatologian ja interpersoonallisen neurobiologian saralla ovat myös osoittaneet, että psyykkinen trauma aiheuttaa aivoissa konkreettisia fysiologisia muutoksia. Löydökset lisääntyneestä stressihormonien tuotannosta, aivojen hälytysjärjestelmän muutoksista sekä olennaista tietoa epäolennaisesta suodattavan järjestelmän häiriöistä selittävät osaltaan sitä, miksi traumatisoituneet ihmiset ovat yliverittyneitä aistimaan vaaroja ympärillään, ja usein päätyvät toistamaan elämässään samoja haitallisia käytösmalleja yhä uudelleen ja uudelleen ilman, että kyse olisi heidän kohdallaan esimerkiksi heikosta tahdonvoimasta. (Van Der Kolk, 2018: 11.) Näiden traumatisoitumisen taustalla olevien prosessien ymmärtäminen auttaa hoitokeinojen löytämisen ohella siis myös ymmärtämään ja kohtaamaan traumatisoituneita ihmisiä ja heidän käytösmallejaan inhimillisemmin ja oikeassa viitekehityksessä.

Traumatisoituminen sekä siitä seuraava käyttäytyminen ja oirehtiminen on tapahtumaja kokijakohtaista, eli traumatapahtuman itsessään ei voida sanoa määrittelevän siitä jäävää traumajälkeä. Trauma on moniulotteinen, monikerroksinen ja monitieteellinen ilmiö, joka kytkeytyy koko elämän tapahtumien kirjoon, ja johon liittyy olennaisesti yksilötason oireilun ja kokemusten ohella kollektiivinen, yhteisöllinen taso. Trauma siis koskettaa ihmistä niin yhteisöllisellä kuin yksilölliselläkin tasolla, ja nämä eri ”tasot” ovat myös vuorovaikutus- ja syy-seuraussuhteessa toisiinsa. (Maanmieli & Sarvela, 2022: 43–47.) Tästä syystä tarvitaan myös lisää tutkimustietoa traumasta ja sen syistä eri ryhmien kohdalla, sekä koko yhteiskunnan kattavaa sitoutumista sellaisiin menetelmiin, joilla traumoja voidaan kollektiivisesti ehkäistä (Van Der Kolk, 2018: 12).

SAMSHA:n (2014: 8) mukaan traumojen syntymekanismeihin vaikuttavat kolme E:tä (events, experience ja effect), Maanmielen & Salmelan (2022: 43) suomeksi kääntä-

mänä omassa teoksessaan kolme K:ta, eli kohtaamiset, kokemukset ja kertymä. Kohtaamiset viittaavat ihmisen toistuvasti tai kerran kohtaamiin asioihin, jotka vaarantavat hänen hyvinvointinsa ja terveytensä. Kokemuksilla viitataan henkilön subjektiivisiin kokemuksiin edellä mainituista asioista, jotka määrittävät sen, ovatko ne traumaattisia hänelle vai eivät – sama tapahtuma voi olla jollekin traumaattinen, jollekin toiselle taas ei. Kertymä viittaa niihin vaikutuksiin, jotka kertyvät ihmiseen edellä mainittujen kokemusten myötä, ja jotka voivat olla joko lyhyellä tai pidemmällä aikavälillä näkyviin tulevia, toisinaan vaikeammin itse traumaan yhdistettäviä. (Maanmieli & Salmela, 2022: 43–44.) Näitä traumatisoitumisen kielteisiä vaikutuksia voivat olla esimerkiksi arkisen ja terveen stressin sietokyvyn lasku, luottamuksen puute ihmissuhteissa, vaikeudet kognitiivisten toimintojen, kuten muistin ja keskittymiskyvyn kanssa, sekä tunne- ja itsesäätelyn ongelmat (SAMSHA, 2014: 8).

Kokonaisuudessaan voidaan siis todeta, että trauma on ilmiönä monitahoinen ja -kerroksinen, ja sen vaikutukset niin yksilö- kuin yhteisötasolla ovat laajoja ja haitallisia. Se vaikuttaa yksilön toimintakykyyn, vireystilaan ja kykyyn olla yhteydessä muihin ihmisiin, ja psyykkisen tason lisäksi sillä on myös fysiologinen perusta – trauman kokenut ei siis aivoiltaan ole enää täysin sama ihminen, kuin ennen traumaa (Van Der Kolk, 2018: 16–20). Lisäksi trauma on myös kansanterveyden näkökulmasta haitallinen ja yhteiskunnalle kalliiksi tuleva ilmiö (SAMHSA 2014). Siksi traumojen kohtaaminen, hoitaminen ja ehkäisy ovat yhteiskunnallisesti merkittäviä tehtäviä.

### 3.2 ACE eli lapsuuden haitalliset kokemukset

Lapsuuden haitallisista kokemuksista käytetään lyhennettä ACE (Adverse Childhood Experiences). ACE-teoria antaa laajempaa kontekstia traumaattisen stressin juurisyihin, ja sen psykologisiin, fysiologisiin ja sosiaalisiin vaikutuksiin. Haitalliset lapsuuden kokemukset voidaan luokitella Felletin mukaan seuraavasti: fyysinen väkivalta, seksuaalinen väkivalta, emotionaalinen väkivalta, fyysinen laiminlyönti, emotionaalinen laiminlyönti, äidin väkivaltainen käytös, perheessä päihteiden väärinkäyttöä, perheenjäsenen mielenterveysongelmat, vanhemmat erillään tai eronneita, sekä vanhempi vankilassa. (Pelkonen & Saarela, 2020: 100–101.) Lista koostuu kaikista eniten tutkituista luokista – ACE-kokemukset eivät siis välttämättä rajoitu näihin, ja Pelkonen & Saarela (2020: 101) nostavatkin näiden luokkien rinnalle myös sellaisia kokemuksia kuten koulukiusaaminen, onnettomuus ja vakava sairastuminen lapsuudessa.

Aiemmin sivusin jo trauman aiheuttamia fysiologisia muutoksia aivoissa, sekä niiden vaikutuksia traumatisoituneen henkilön vireystilaan ja välttelykäyttäytymiseen. Haitalliset kokemukset lapsuudessa ja nuoruudessa voivat siis muuttaa kehoa, aivoja, hermostoa ja koko elämää, ja vaikuttaa siten myös aikuisiässä olennaisesti yksilön hyvinvointiin - esimerkkeinä tästä toimivat posttraumaattinen stressihäiriö, erilaiset krooniset sairaudet ja vaivat, sosiaaliset ongelmat ja oppimisen vaikeudet (Pelkonen & Saarela, 2020: 100–101).

ACE-kokemusten vaikutukset aikuisiän haasteisiin ovat yksilöllisiä: samanlaiset ACE-kokemukset voivat yhden ihmisen kohdalla johtaa traumatisoitumiseen ja vakaviin ongelmiin aikuisuudessa, samalla kun toisen kohdalla merkittäviä vaikeuksia ei ilmene. Yksilöllisiin lopputuloksiin vaikuttavat useat eri tekijät, kuten ikä, jolloin kokemukset ovat tapahtuneet, tapahtumien kesto, toistuvuus ja voimakkuus, sekä henkilön yksilölliset persoonallisuuspiirteet. On todettu, että ACE-kokemusten vaikutukset ovat usein kumulatiivisia – mitä enemmän erityyppisiä ACE-kokemuksia ja mitä useammin ja pitkäkestoisemmin, sitä todennäköisempiä ovat pidempiaikaiset, kielteiset vaikutukset yksilölle myös aikuisiässä. (Wilkinson, 2018: 4.)

On olemassa alustavaa tutkimusta siitä, että PCE:t (Positive Childhood Experiences), eli korjaavat, positiiviset kokemukset, varsinkin aikuisten ihmisten ravitseva vuorovaikutus, voivat "neutralisoida" haitallisten lapsuuden kokemusten kielteisiä vaikutuksia. Tasapainoinen aikuinen voi siis tarjota lapselle onnistuneen vuorovaikutuksen kautta korjaavia kokemuksia. Vanhempien sijaan tämä henkilö voi myös olla esimerkiksi isovanhempi, opettaja tai työntekijä – olennaisinta on, että jokaisella lapsella on elämässään vähintään yksi aikuinen, joka myötätuntoisesti kuuntelee häntä ja hyväksyy hänet. Perheen ulkopuoliset turvalliset aikuiset voivat siis olla lasta haitallisten kokemusten vaikutuksilta suojaava tekijä. (Pelkonen & Sarvela, 2020: 106.)

ACE-tekijöissä olennaista on, että ne eivät vain "tapahdu", vaan ne useimmiten tuotetaan ihmissuhteissa sellaisen henkilön toimesta, jonka tehtävä olisi olla turvallinen läheinen lapselle – tämä vaikuttaa siihen, koetaanko toiset ihmiset ja heidän tekemisensä lähtökohtaisesti tukena ja turvana vai uhkana. Nämä asiat selittävät myös sitä, miksi ammattilaiselle itselleen rutiininomaiset toimenpiteet ja kysymykset saattavat tuntua asiakkaasta esimerkiksi kritiikiltä tai muuten vain epämurkavilta, joskus jopa uudelleen-traumatisoivilta. Siksi luottamusta ja toipumista edistääkseen työntekijän on hyvä pyrkiä kiireenkin keskellä kohtaamaan asiakas tietoisesti, rakentaen mahdollisimman turvallista kokemusta. (Westerlund-Cook, 2023: 88.) Koska ACE-kokemukset tuotetaan ihmissuhteissa, voi myös ajatella, että niiden kielteisiä vaikutuksia "kompensoivat" ja

jopa niiltä suojaavat kokemukset tuotetaan myös niissä – ihmissuhteissa turvallisen, ennakoitavan, luottamusta yhteisymmärryksessä rakentavan aikuisen kanssa.

## 4 Traumainformoitu ammattilainen

### 4.1 Traumainformoidun työn juuret ja tavoitteet

Sarvela (2023: 151) näkee traumainformoidun liikkeen tavoitteena vapauttaa yksilöitä ja yhteisöjä traumakuormistaan, oli kyseessä sitten historiallinen trauma, rasistinen trauma, uskonnollinen trauma, sukupuoleen tai seksuaalisuuteen liittyvä trauma, yksittäinen trauma tai kollektiivinen trauma. Liikkeen keskiössä olevat teemat eli itsetuntemus, omasta hyvinvoinnista huolehtiminen ja somaattisen tietoisuuden lisääntyminen mahdollistavat monitieteellisen, ennakkoluulottoman, kumppanuudessa tapahtuvan arvostavan yhteistyön (Sarvela 2023: 150–151).

Traumainformoidun liikkeen voi nähdä sosiaalisena liikehdintänä, joka pyrkii muokkaamaan yhteiskuntaa oikeudenmukaisemmaksi, ja antamaan traumatisoitumisesta tieteeseen nojaavaa tietoa. Se tarjoaa ammattilaisille tietoa, turvaa ja rohkeutta kannattelevan, toipumista edistävän suhteen toiseen luomisen tueksi, minkä nähdään edistävän niin työntekijän kuin asiakkaankin hyvinvointia. Liikkeen lähestymistapa korostaa toisaalta palveluntarjoajien omaa hyvinvointia, ja toisaalta tähtää siihen, että yhteiskuntamme instituutiot suojelevat kansalaisia niin fyysiseltä, emotionaaliselta kuin rakenteelliseltakin väkivallalta. Keskeistä siinä on ennaltaehkäisevä työote – sen sijaan että puututaan pahoinvointiin vasta sen toteuduttua, pyritäänkin resursseja uudelleen suuntaamalla estämään ihmisiä putoamasta pahoinvoinnin kierteeseen jo sen alkulähteillä, jolloin myös lasten ja lapsiperheiden hyvinvoinnin tärkeys korostuu. (Sarvela, 2023: 165–166.)

Traumainformoitu ajattelutapa ja ACE-kokemusten parempi ymmärtäminen nivoutuvat ennaltaehkäisevyyden ja kokonaisvaltaisuuden osalta olennaisesti yhteen. ACE-tutkimuksen ymmärtäminen ja traumainformoitu ajattelu voivat auttaa erilaisten aikuisuuden haasteiden ennaltaehkäisemisessä suuntaamalla huomiota myrkylliseen stressiin puutumiseen jo sen varhaisissa vaiheissa, eli lapsuudessa ja nuoruudessa. Ne antavat ammattilaiselle sekä asiakkaalle kokonaisvaltaisemman ymmärryksen asiakkaan tilanteesta ja mahdollisen traumataustan yhteydestä siihen. Traumainformoidussa, ACE-tietoisessa kohtaamisessa olennaista on siis toisaalta ennaltaehkäisevyys eli ongelmiin

puuttuminen varhaisessa vaiheessa, toisaalta jo ilmenneiden ongelmien juurisyiden ymmärtämisen kautta niihin puuttuminen. (Pelkonen & Sarvela, 2020: 98–101.)

Traumainformoitua paradigmasiirtymää eli muutosta on kuvattu ensimmäistä kertaa osana Sandra Bloomin kehittämää Turvapaikka-mallia, mikä syntyi traumatisoituneiden lasten ja nuorten parissa kertyneistä kliinisistä kokemuksista. Tämän paradigmasiirtymän seurauksena palvelunkäyttäjään suhtaudutaan asenteella ”Mitä sinulle on tapahtunut” sen sijaan, että häneltä kysyttäisiin ”Mikä sinussa on vikana?”. Bloom ja hänen työryhmänsä vaikuttaisivat olleen myös ensimmäisiä, jotka yhdistivät ACE-tutkimukset, eli tutkimukset lapsuusajan haitallisista kokemuksista traumainformoituun lähestymistapaan. (Sarvela, 2023: 160–161.) ACE-näkökulmasta traumainformoitu paradigmasiirtymä tarkoittaa sitä, että haitallisten kokemusten ehkäisyn ja haittavaikutusten minimoinnin lisäksi on myös ymmärrettävä aikuisten ja lasten elinympäristöä ja elämäkokemuksia laaja-alaisemmin, ja nähtävä, miten nämä tekijät vaikuttavat toipumiseen ja haitallisten kokemusten ennaltaehkäisyyn yksilö- ja yhteisötasolla. Traumainformoitu kohtaaminen suuntaakin ajatusta myös tulevaisuuteen, pohtimaan kysymystä ”miten tästä eteenpäin?” (Westerlund-Cook, 2023: 85).

## 4.2 Traumainformoidun työn periaatteita

Traumainformoitu työote keskittyy yksittäisten hoitomenetelmien tai interventioiden sijasta turvallisen ilmapiirin luomiseen, joka mahdollistaa systemaattisella tasolla asiakkaalle kokemuksen luottamuksesta, valinnanvapaudesta, yhteistoiminnallisuudesta sekä voimaantumisen siten, että se edesauttaa häntä turvallisten ja terveiden ihmissuhteiden luomisessa. Keskeistä on myös traumojen yleisyyden ja moninaisuuden tunnustaminen ja sen huomioiminen vuorovaikutuksessa siten, että välttää trauman aiheuttaneen, asiakkaan väkivaltaisena kokeman dynamiikan toistamista omassa työtavassaan. Yksittäisten oireiden hoidon ja ongelmiin puuttumisen sijasta traumainformoitu työote huomioi kunkin ihmisen kokonaisuuden yksilöllisesti, pyrkien haitallisten käytösmallien muuttamiseen ongelmalähtöisen sijasta voimavaralähtöisesti. (Levenson, 2017.)

SAMHSA:n (2014) mukaan traumainformoidun työn peruseriaatteita ovat 1) turvallisuus, 2) luotettavuus ja läpinäkyvyys, 3) vertaistuki, 4) yhteistyö ja vastavuoroisuus, 5) voimaantuminen, oma ääni ja valinta, sekä 6) kulttuurilliset, historialliset ja sukupuoleen liittyvät kysymykset.

Turvallisuudella viitataan ilmapiiriin, jossa sekä asiakkaat ja työntekijät kokevat olonsa sekä fyysisesti että psyykkisesti turvallisiksi. Tämän tulee välittyä niin toimintaympäristössä kuin henkilöiden välisessä vuorovaikutuksessa, ja on olennaista, että turvallisuus määrittyy asiakkaan kokemuksen perusteella. (SAMHSA, 2014: 11.) Konkreettina esimerkkeinä voidaan mainita saavutettavat tilat, kunnioittava, ystävällinen lähestymistapa vuorovaikutustilanteissa, sekä turvallisuutta ylläpitävien rajojen ja mahdollisen voimankäytön toteutus niin, ettei se luo traumaattisista tilanteista muistuttavaa asetelmaa (Levenson, 2017).

Luotettavuudella ja läpinäkyvyydellä viitataan avoimeen, luottamuksellisen vuorovaikutuksen mahdollistavaan ilmapiiriin, jossa sekä asiakkaalla että hänen perheenjäsenillään on mahdollisuus saada itseään koskevista asioista tietoa (SAMHSA, 2014: 11). Esimerkkejä tästä ovat esimerkiksi palveluihin liittyvien toimintatapojen ja asiakkaaseen kohdistuvien odotusten konkretisointi ja asiakasta omista oikeuksistaan ja yksityisyydensuojastaan tiedottaminen. Aito, asiakkaan ehdoilla etenevä kommunikaatio näissä tilanteissa mallintaa asiakkaalle sitä, miten eheissä ihmissuhteissa luottamus, rajat ja kuuntelu toimivat. (Levenson, 2017.)

Vertaistuki tarjoaa traumaa kokeneille ihmisille mahdollisuuden rakentaa luottamusta ja saada toivon kokemuksia turvallisessa ilmapiirissä, jossa he voivat jakaa omia kokemuksiaan toisille vastaavaa kokeneille, mikä edistää myös traumasta parantumista ja kuntoutumista (SAMHSA, 2014: 11). Yhteistyö ja vastavuoroisuus tarkoittavat sen tunnistamista, että paraneminen ja kasvu tapahtuu muiden ihmisten kanssa tasa-arvoisessa suhteessa, jossa valtasapaino ja osallisuus päätöksentekoon ovat mahdollisimman tasapuolisia – ammattilaisen näkökulmasta tässä on keskeistä hänen ja asiakkaan välisistä suurista valta- ja hierarkiaeroista pois pyrkiminen (SAMHSA, 2014: 11).

Voimaantuminen, oma ääni ja valinta viittaavat siihen, että niin työntekijöiden keskuudessa kuin asiakassuhteissakin on valittava voimavarakeskeinen lähestymistapa, jossa suhdetta ja toipumisprosessia rakennetaan yksilöllisten kokemusten ja voimavarojen tunnistamisen, sekä yhteisöllisyyden ja jaettujen kokemusten kautta. Keskeistä on tunnistaa historialliset ongelmat työntekijöiden ja asiakkaiden välisessä vallan epätasapainossa ja järjestelmän syrjivissä käytännöissä, ja pyrkiä tukemaan asiakkaan valinnanvapautta ja mahdollisuutta asettaa itselleen tavoitteita jaetun, tasavertaisen päätöksenteon kautta. Sen sijaan, että työntekijät pyrkivät hallitsemaan asiakkaan toipumista, he ovat sen mahdollistajia samalla, kun päätösvalta on asiakkaalla itsellään. (SAMHSA, 2014: 11.) Asiakkaan omaa valintaa ammattilainen voi tukea kertomalla tälle avoimesti

erilaisista vaihtoehtoista osana hoitoa ja tukea häntä vaihtoehtojen pohtimisessa, mihin liittyy myös voimakkaasti asiakkaan tunnesäätelyn tukeminen ja siihen liittyvien vaihtoehtojen näkyväksi tekeminen. Tukemalla asiakasta impulssikontrollin parantamisessa ja ongelmanratkaisutaidoissa mahdollistetaan asiakkaalle hänen saatavillaan olevien toimintavaihtoehtojen skaalan laajeneminen hankalissakin tilanteissa. (Levenson, 2017.)

Kulttuurilliset, historialliset ja sukupuoleen liittyvät kysymykset velvoittavat organisaatioita ja niiden työntekijöitä torjumaan kulttuurillisiin seikkoihin perustuvia stereotypioita, ennakkoluuloja ja syrjintää, huomioimaan väestöryhmän tai kulttuurin kollektiiviset traumakokemukset, sekä tunnistamaan kulttuurillisen taustan merkityksen yksilölle (SAMHSA, 2014: 11). Asiakas on kohdattava samoista myötätunnon ja kunnioituksen näkökulmista kaikissa tilanteissa ja toimintaympäristöissä, riippumatta asiakkaan taustasta, vaikka samalla taustan merkitystä ei saisi myöskään sivuuttaa (East & Roll, 2015).

### 4.3 Traumatietoisuus lastensuojelun sijaishuollossa

Kodin ulkopuolelle sijoitetuille nuorille suunnattua traumainformoitua hoitoa tukeva toiminta organisaatioissa koostuu useimmiten organisaation työntekijöilleen tarjoamasta koulutuksesta, joka pyrkii lisäämään työntekijöiden tietoutta traumasta sekä sen vaikutuksista lapsen ja nuoren kehitykseen, sillä tämän tietouden ajatellaan parantavan hoitotuloksia ja lisäävän nuorilla turvallisuuden tunnetta palauttavia kokemuksia. Tavoitteena koulutuksilla on trauman aiheuttamien haittavaikutusten ehkäisy, oireiden helpottaminen ja uudelleentraumatisoitumisen ehkäisy. Keskeistä näiden tavoittamiseksi ovat myös avoin kommunikaatio ja nuorten osallistaminen. Traumainformoituneen hoidon periaatteiden noudattamisen lisäksi on yleistä, että sijoitettujen nuorten hoidossa hyödynnetään strukturoituja trauman hoitoon tarkoitettuja työ- ja arviointimenetelmiä, kuten erilaisia terapian muotoja. (Laajasalo & Manninen, 118–120.) Oma opinnäytetyöni ei käsittele näitä erillisiä terapiamenetelmiä, vaan keskittyy traumaosaamiseen ja -tietoisuuteen lastensuojelussa yleisemmällä tasolla. Kuten Levenson (2017) toteaa, yksittäisten interventioiden sijasta traumainformoitu hoito keskittyy turvallisen ja sensitiivisen ilmapiirin luomiseen, mikä mahdollistaa asiakkaan ihmissuhteissa kasvun ja käyttömallien muutoksen voimavaralähtöisellä, yksilöllisellä otteella.

Traumainformoitu hoito mahdollistaa myös asiakkaan käytöksen näkemisen siinä kontekstissa, mihin se kuuluu. Se tunnistaa, että ongelmallisena tulkittu käytös, joka usein

yhdistetään esimerkiksi aggressiiviseen asenteeseen tai motivaation puutteeseen, onkin tosiasiasa usein merkki trauman aiheuttamista henkisistä arvista. (Levenson, 2017.) Monet ACE-kokemuksia kohdanneet henkilöt ovat tulleet petetyiksi niiden ihmisten taholta, joiden olisi tullut suojella heitä ja huolehtia heidän tarpeistaan, jolloin on riskinä, että auttajan ja asiakkaan välinen suhde kärsii ja aiheuttaa uudelleentraumatisoitumisen riskin, mikäli jokin tässä suhteessa muistuttaa asiakasta omasta, traumaattisesta ihmissuhteesta. Traumaan ja hyväksikäyttöön reaktioina syntyvien käytösmallien moninaisuuden takia on myös tärkeää, että ammattilainen muistuttaa asiakasta tarvittaessa aina siitä, että hänellä on oikeus myös kieltäytyä ja pyytää itselleen asioita, joita tarvitsee. Kaikista hedelmällisintä aidon yhteistyön kannalta onkin, kun työntekijän ammattitaito yhdistyy asiakkaan oman elämänsä asiantuntijuuteen. (Levenson, 2017.)

Traumainformoitu ajattelutapa tunnistaa myös sen tosiasian, että sosiaalialan organisaatiot ovat aikojen saatossa voineet tiedostamattomasti luoda ja ylläpitää stressaavia ja toksisia toimintamalleja, jotka tosiasiasa jopa heikentävät asiakkaiden paranemisprosesseja traumasta ja huonontavat työntekijöiden työhyvinvointia. (SAMHSA, 2014: 10) Asiakkaalla saattaa olla jo valmiiksi huonoja, traumaattisia kokemuksia sosiaalipalveluista auktoriteettiasemaisina vallankäyttäjinä syrjivine käytänteineen, ei niinkään tasa-arvoisina auttajina; tällöin työntekijän näkökulmasta tylynä ja vastustelevana käytöksenä näyttäytyvä toiminta saattaa oikeaan kontekstiin asetettuna olla täysin rationaalinen, jopa eräänlaisena suojamekanismina toimiva reaktio asiakkaalle (Levenson, 2017). Sosiaalipalveluilla – sekä sen työntekijöillä että organisaatioilla systeemitasolla – on siten suuri vastuu oman valta-asemansa tiedostamisesta ja asiakkaan käytöksen tarkastelusta pelkästään käsillä olevaa tilannetta laajemmassa kontekstissa, ja niiden valossa mahdollisimman tasa-arvoisesta ja kunnioittavasta vuorovaikutuksesta.

## **5 Opinnäytetyön toteutus**

### **5.1 Tavoite ja tutkimuskysymykset**

Opinnäytetyössä oli tarkoitus selvittää, millaisia näkemyksiä traumaosaamisesta lastensuojelun sijaishuollossa työskentelevillä ohjaajilla on, ja millaisia osaamistarpeita he traumaosaamisessaan tunnistavat. Opinnäytetyön tavoitteena oli siis tuottaa tietoa siitä, millaisia näkemyksiä sijaishuollon ohjaajilla on traumaosaamisesta, ja millaisina erilaiset traumaa kohdanneiden lasten hoitoon liittyvät osaamistarpeet heidän työn ar-

jessaan näyttäytyvät. Opinnäytetyön tarkoituksena oli tuottaa kuvailevaa tietoa aiheesta, jota voi hyödyntää pohjana esimerkiksi lisäkoulutustarpeen kartoittamisessa ja työtapojen arkeen juurruttamisen kehittämisessä.

Tutkimuskysymykseni oli: ”Millaista traumaosaamista ja siihen liittyviä näkemyksiä ja osaamistarpeita lastensuojelun sijaishuollon ohjaajilla on?”.

## 5.2 Eettiset kysymykset

Opinnäytetyöstä ei aiheutunut haittaa osallistujille, eikä se vaikuttanut heidän työsuhteisiinsa. Opinnäytetyöhön ei ollut pakko osallistua, siihen osallistumatta jättämisestä ei aiheutunut kielteisiä seurauksia henkilöille, eikä siihen osallistumiseen painostettu tai yritetty vaikuttaa ulkoisilla houkuttimilla. Opinnäytetyöhön osallistuminen perustui suostumukseen, ja osallistujalla oli oikeus myös keskeyttää osallistumisensa missä vaiheessa opinnäytetyötä tahansa.

Opinnäytetyössä osallistujista kerättiin henkilötietoja (nimi, puhelinnumero, sähköpostiosoite, haastattelun sisältö, työpaikka), joita säilytetään asianmukaisesti erillään muusta aineistosta, ja jotka tuhoetaan heti opinnäytetyön päätyttyä (viimeistään vuoden 2024 lopussa). Osallistujaa ei voida suoraan tunnistaa aineistosta, sillä heidät pseudonymisoitiin litterointivaiheessa sekä myös haastattelutallenteissa. Koska opinnäytetyön otanta oli hyvin pieni, on silti olemassa riski sille, että osallistujan saattaa tunnistaa epäsuorasti aineistosta ja erityisesti siinä käytetyistä sitaateista – tätä pyrin kuitenkin ehkäisemään valitsemalla käyttämäni sitaatit huolella ja siten, että niistä olisi mahdollisimman vaikea tunnistaa tiettyä henkilöä.

Koska kyseessä on myös oma työpaikkani, ja osa haastateltavista oli kollegoitani samasta yksiköstä, pyrin huolehtimaan haastattelutilanteiden ammatillisuudesta ja puolueettomuudesta sekä ehkäisemään kollegasuhteiden vaikutusta haastattelujen sisältöön. Tässä auttoi selkeä ja johdattelematon kysymyksenasettelu ja tilanteen rauhoittaminen haastattelulle.

Opinnäytetyöraportin lisäksi esittelin opinnäytetyöni sisältöä mahdollisimman laajasti ja läpinäkyvästi erillisessä tutkimussuunnitelmassa, tutkimuslupahakemuksessani, sekä haastateltaville jaettavassa opinnäytetyötiedotteessa ja suostumuslomakkeessa. Huolehdimin myös eettisten näkökohtien kirjaamisesta huolellisesti näissä kaikissa.

### 5.3 Kuvaus aineistonkeruuprosessista ja -menetelmästä

Hain tutkimuslupaa Hyvösen lastenkodin kanssa yhteistyössä toteutetulle opinnäytetyölleni Helsingin kaupungilta maaliskuussa 2024, aloitettuani opinnäytetyön taustoitustyön jo vuoden 2023 puolella. Saatuani tutkimusluvan aloitin haastateltavien etsimisen Hyvösen lastenkodissa työskentelevien sosionomitaustausten ohjaajien joukosta lastenkodin johtajan sähköpostitse eteenpäin välittämän, laatimani kutsun ja tiedotteen avulla (liite 1), jossa pyysin osallistumisesta kiinnostuneita olemaan minuun yhteydessä toukokuun 2024 loppuun mennessä. Tavoitteenani oli löytää 3–5 haastateltavaa, ja löysin heitä lopulta 3.

Keräsin opinnäytetyöni aineistot puolistrukturoitujen teemahaastattelujen kautta, joissa käytin haastattelutilanteiden tueksi laatimaani haastattelurunkoa (liite 2). Kaikki kolme haastattelua toteutettiin ja nauhoitettiin haastateltavien työpaikalla kesäkuun 2024 aikana, ja niistä kertyi yhteensä noin 2 tunnin edestä nauhoitettua materiaalia.

Haastattelussa on tiedonkeruumenetelmänä monia etuja, mitä tulee opinnäytetyöni kaltaiseen, kuvailevaa ja laadullista tietoa tuottamaan pyrkivään tutkimukseen. Haastattelussa haastateltava nähdään subjektina, joka tuo vapaasti esiin itseään koskevia asioita, ja joka luo tilanteessa aktiivisesti merkityksiä. Haastattelutilanne mahdollistaa myös tuloksen asettaminen laajempaan, ilmeiden, eleiden ja haastateltavan tuottaman ennakoitua joskus laajemman informaation kontekstiin, mahdollistaen myös vastausten tarkentamisen myöhemmässä vaiheessa keskustelua. Teemahaastattelussa erityisesti on tyypillistä, että sen aihepiirit eli teemat ovat etukäteen tiedossa, mutta kysymyksillä ei ole tarkkaa järjestystä tai muotoa. Tiedonkeruumenetelmänä teemahaastattelu on siis joustava ja suoran, luontevan vuorovaikutuksen haastattelutilanteessa mahdollistava. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara, 2009: 204–208.)

Puolistrukturoitu teemahaastattelu mahdollisti opinnäytetyössäni luontevasti etenevän keskustelutilanteen, jossa haastateltavat tuottivat vapaamuotoisesti tietoa valitsemistani aiheista. Vaikka tarkoitukseni oli löytää vastauksia tutkimuskysymykseeni haastattelujen ja haastattelurungon avulla, en kokenut asetelman kannalta mielekkääksi rajoittaa haastateltavien tuottamaa tietoa liiallisesti. Haastattelurunko ja teemoihin liitetyt tukikysymykset ohjasivat haastateltavaa tarvittaessa tarkemmin aiheen pariin, kuitenkin mahdollistaen vapaasti tilanteessa syntyvien ajatusten esiin tuomisen.

## 5.4 Analyysimenetelmänä teemoittelu

Kerättyäni haastatteluaineistot litteroin ne kirjalliseen muotoon, missä vaiheessa myös pseudonymisoin haastateltavat. Aineistoa kertyi litteroinnin jälkeen yhteensä 24 sivun verran tekstiä. Litteroituani haastattelut siirryin alustavaan analyysivaiheeseen, jossa tutkin keräämiäni aineistoja ensin pintapuolisemmin hahmotellakseni sen pääpiirteitä. Pääpiirteittäisen tarkastelun perusteella sopivaksi analyysimenetelmäksi opinnäytetyölle valikoitui lopulta teemoittelu.

Koska tavoitteenani oli pyrkiä ymmärtämään haastateltavien tuottamia merkityksiä tutkimuskysymykseni ja teoreettisen viitekehitykseni näkökulmasta, valitsin laadullisen sisällönanalyysimenetelmän (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara, 2009: 224). Teemoittelussa on keskeistä tarkastella aineistosta nousevia piirteitä, jotka ovat yhteisiä useammalle haastateltavalle (Hirsjärvi & Hurme, 2010: 173).

Vaikka puolistrukturoidun teemahaastattelun etuna on sen tuottaman tiedon monipuolisuus, tulosten analyysin ja teoriaan peilaamisen näkökulmasta tiedon ja kielen moninaisuus voi luoda myös haasteita, ja vaatii yksityiskohtaista perehtymistä aineistoon. Luomani haastattelutilanne pyrki vapaamuotoisuuteen ja epämuodollisuuteen tuottaakseen mahdollisimman monipuolisia näkökulmia aiheeseen, mikä johti osaltaan myös monipuolisempaan sanallisempaan ilmaisuun ja paikoitellen eri teemojen välillä edes takaisin siirtymiseen. Haastateltavat saattoivat puhua samoista asioista, kuten lapsen kohtaamista haitallisista ja traumaattisista kokemuksista keskenään hieman erilaisin sanoin, ja keskustelun loppuvaiheilla saatettiin palata sen alkuvaiheille täydentämään aiempia vastauksia.

Teemoittelun etuna onkin erityisesti tämän opinnäytetyön näkökulmasta ollut se, että se mahdollistaa samaan teemaan tai teoriaan liittyvien vastausten yhdistämisen toisiinsa tutkijan tulkintojen perusteella silloinkin, kun haastateltavat puhuvat samasta asiasta hieman eri sanoin. Teemoittelu mahdollistaa myös sen, että teemahaastattelun teemojen lisäksi esiin nousee myös muita, mahdollisesti jopa lähtöteemoja mielenkiintoisempia teemoja. (Hirsjärvi & Hurme, 2010: 173.)

Teemoitteluprosessin vaiheet voi tiivistää esimerkiksi seuraavasti: 1) Kerättyyn aineistoon tutustutaan ensin perusteellisesti ja olennaisia asioita ja alustavia teemoja eritellään aineistosta. Näitä edustavia suoria lainauksia voi korostaa tai muuten nostaa esiin aineistosta. 2) Analyysin kannalta olennaisia avainsanoja, eli aineistossa toistuvia seikkoja valitaan suoraan aineistosta. 3) Aineiston koodausvaiheessa sen ydinsisältöjä, -

merkityksiä ja teemoja edustaville osioille asetetaan koodit, eli niitä kuvaavat sanat tai lyhyet lauseet, missä myös aiemmin valitut avainsanat ohjaavat. Koodauksen tarkoituksena on yksinkertaistaa alun perin monimuotoisempaa ja rönsyilevämpää tekstimuu-  
toista aineistoa sellaiseksi, että siitä on helpompi tunnistaa tutkimuskysymyksiin liittyviä elementtejä. 4) Koodit järjestellään ja ryhmitellään siten, että niissä toistuvat kaavat ja niiden väliset yhteydet tulevat näkyviksi, minkä perusteella tutkija omien tulkintojensa pohjalta muodostaa lopulliset teemat. Teemoja tarkasteltaessa kyse ei ole enää niinkään aineistossa esiintyvien yksittäisten seikkojen etsimisestä, vaan niiden pohjalta hahmottuvat laajemmat, aineistoa ja tutkimuskysymyksiä yhteen tuovat kokonaisuudet. 5) Aineistoa pyritään ymmärtämään ja tulkitsemaan avainsanojen, koodien ja teemojen avulla siten, että asioiden keskinäiset suhteet hahmottuvat ja määrittävät tutkimuksen kannalta oleellisella tavalla. 6) Teemoittelun viimeisessä vaiheessa analyysin tuloksena kertynyt aineisto esitellään usein tutkimusta ohjaavien teorioiden ohjaamana tavalla, joka pyrkii vastaamaan tutkimuskysymyksiin ja alleviivaamaan samalla tutkimuksen tuottamaa uutta tietoa. (Naeem, Ozuem, Howell & Ranfagni, 2023.) Oma analyysini noudatteli pääosin tätä runkoa, mutta ei ollut prosessina aivan yhtä lineaarinen, vaan sisälsi jonkin verran myös työvaiheiden välillä edestakaisin siirtymistä ja osittaista päällekkäisyyttä.

Analyysia varten tutustuin ensin perusteellisesti keräämääni aineistoon, tarkoitukseni löytää materiaaleista alustavasti esiin nousevia toistuvia teemoja ja avainsanoja siitä tekemieni havaintojen perusteella. Seuraavaksi tutkin aineistoa etsien sieltä haastateltavia yhdistäviä, toistuvia seikkoja suhteessa aiemmin esiin nousseisiin havaintoihin ja avainsanoihin, ja asetin näille niiden ydinsisällön esiin tuovat koodit (esim. ”traumaosaamisen määrittelyä käsitteenä”, ”työskentelymenetelmien kuvausta”). Seuraavaksi aloin hahmotella teemoja järjestelemieni koodattujen aineistojen perusteella, huomioiden myös yhteyden tutkimuskysymykseeni, eli siihen, millaista traumaosaamista, siihen liittyviä näkökulmia ja osaamistarpeita sijaishuollon ohjaajilla on. Tämän tuloksena syntyi 3 pääteemaa, jotka listasin itselleni erilliseen tiedostoon, ja joiden alle järjestelin koodaamani aineiston: 1. teorianäkökulmia traumaosaamiseen, 2. traumaosaaminen käytännön työssä sekä 3. osaamistarpeet.

Pääteemoihin järjesteltyjen, koodattujen aineistojen yksityiskohtaisemman tarkastelun perusteella ne jakautuivat vielä alateemoihin aineistosta nousseiden, toistuvien seikkojen perusteella: 1. teeman alateemoiksi muodostuivat sosionomien määritelmät trauman ja traumatisoitumisen käsitteistä, näkemykset traumaa aiheuttavista tapahtumista sekä kuvaukset trauman vaikutuksista yksilölle. 2. teeman alateemoiksi muodostuivat

traumanäkökulman huomiointi käytännön työssä ja tilanteet, joissa haastateltava hyödyntää traumaosaamista. 3. teeman alateemoiksi muodostuivat kuvaukset oman traumaosaamisen tasosta, henkilökohtaiset osaamistarpeet sekä työyhteisötason osaamistarpeet. Tämän jaottelun jälkeisen aineistokokonaisuuden pohjalta aloin etsiä siitä tarkempia yhteyksiä opinnäytetyöhöni valikoituneisiin teorioihin (traumatietoisuus, haitalliset lapsuuden kokemukset), sekä tarkastelin aineistossa esiintyvien teemojen välisiä suhteita, minkä perusteella syntyivät lopuksi tämän opinnäytetyön tulokset.

## **6 Sosionomien näkökulmia traumaosaamisen käsitteeseen ja sisältöön**

Tämä luku kuvaa kokonaisuudessaan opinnäytetyön tuloksia koskien traumaosaamisen käsitteellistä näkökulmaa. Se kuvaa sitä, miten sosionomit itse sanoittavat ja määrittelevät traumaosaamisen käsitteenä ja mitä se heille heidän käytännön työssään merkitsee. Olen jakanut traumaosaamisen käsitteen kahteen alalukuun, josta ensimmäisessä (6.1) esittelen sosionomien käsityksiä ja näkemyksiä traumaosaamiseen liittyvästä teoreettisemmasta osaamisesta, taustatiedosta ja teemaan tiiviisti liittyvistä käsitteistä, kuten traumatisoitumisesta ja ACE:sta.

Toisessa alaluvussa (6.1) kuvataan sitä, millaiseksi sosionomit kuvaavat traumaosaamisen asemaa päivittäisessä työssään, millaisissa tilanteissa he sellaista kokevat erityisesti tarvitsevansa ja hyödyntävänsä, ja millaisia vaatimuksia ja työmuotoja he traumaosaamisen käsitteen alle sijoittavat.

### **6.1 Trauma, traumatisoituminen ja haitalliset kokemukset**

Haastateltavat erittelivät vastauksissaan useita traumaan ja traumatisoitumiseen liitettyjä käsitteitä ja tuntemiaan teoreettisia lähtökohtia. He tunnistivat työssään kohtamiensa lasten ja nuorten taustassa useita mahdollisia haavoittavia, haitallisia riskitekijöitä, joita he pyrkivät kohtaamisessaan huomioimaan. Haastateltavat nimesivät vastauksissaan traumatisoivista tekijöistä fyysisen väkivallan, henkisen väkivallan, seksuaalisen hyväksikäytön, sodan ja erotilanteet perheessä. Lisäksi he kiinnittivät vastauksissaan huomiota traumakokemusten subjektiivisuuteen – kokemuksen traumaattisuutta ei määritä tietyt siihen itseensä liittyvät kriteerit, vaan enemmänkin se, että tapahtunut on ylittänyt yksilön kyvyn käsitellä tapahtunutta normaalisti omassa mielessään ja siten johtanut traumatisoitumiseen.

Haastateltavat tunnistivat vastauksissaan myös sen, että yksittäisten suurempien järkyttävien tapahtumien lisäksi traumaa voivat aiheuttaa myös pienemmät arkiset asiat ja tapahtumasarjat, jotka kasaantuessaan estävät niiden käsittelyn mielessä ja johtavat pitkittyneeseen avuttomuuden tunteeseen. Eräs haastateltava kuvaa tämän voivan johtaa ikään kuin kokemukseen siitä, että yksilön elämäntapahtumat määrittyvät ulkopuolelta, ja varsinainen trauma syntyy tässä pitkäaikaisesta avuttomuuden ja hallinnan menetyksen tunteesta.

Aineistosta nousivat esiin myös haastateltavien tietämys trauman vaikutuksista yksilön aivoille, niiden kehitykselle ja mielenterveydelle. Näihin linkittyivät myös vahvasti suojaavat tekijät, jotka ehkäisivät kielteisiä vaikutuksia lapsuudessa koetusta traumasta myöhemmällä iällä.

”Ja sit siinä oli jotenkin ihanasti se, että kun on traumatisoitunut lapsi, niin siihen tuli jotenkin lohduttava ajatus, että olikohan ne prosentit jotenkin silleen, että jos lapsella ei ole ollut niitä suojaavia tekijöitä sen kasvun aikana, niin se mielenterveys saattoi olla 60 prosentilla tosi heikolla tasolla, mutta sitten kun heille annettiin turvaa ja korvaavia kokemuksia, niin sitten ne laski 20 prosenttiin.” H2

Haastateltavat kokivat, että traumaosaamisessa keskeisiä elementtejä ovat toisaalta perehtyneisyys siihen, millainen kirjo asioita traumaa voi aiheuttaa ja ymmärrys siitä millaisista asioista esimerkiksi traumakäytöksen voi tunnistaa, toisaalta taas se, miten traumaa kohdanneen voi kohdata sensitiivisesti. Tähän heidän näkemyksensä mukaan tarvitaan teoretiedon ja koulutusten lisäksi myös käytännön kykyä soveltaa opittua ja kokemustietoa työn arjessa.

## 6.2 Traumaosaaminen käytännön työssä

Haastateltavat kuvasivat vastauksissaan monipuolisesti erilaisia tapoja, miten he soveltavat traumaosaamista omassa työssään. Vastauksissa tähän teemaan linkittyi vahvasti traumataustan huomioiminen kohtaamisissa erityisesti luottamuksen ja perusturvallisuuden vahvistamisen kautta.

Luottamuksen ja turvan rakentaminen arkisissa kohtaamisissa, sekä johdonmukainen, ennakoitava ja avoin kommunikaatio eli läpinäkyvyys nousivat esille haastateltavien vastauksissa monella tavalla. Haastateltavat kertoivat näistä arvoista ja periaatteista pääasiassa oman, yksilöllisen työtapsansa ja osaamisensa näkökulmasta kuvaillessaan omia lähestymistapojaan traumaosaamista mielestään vaativissa tilanteissa. Traumaa kohdanneiden lasten oikeanlaisen kohtaamisen käytännössä nähtiin kuitenkin olevan

myös työyhteisötason arvoista ja periaatteista kiinni, ja tässä yhteydessä kuvailtiin lastensuojeluyksikön osaston yhteisesti valittuja, toimintaa ohjaavia arvoja tästä näkökulmasta. Yksilöllisen, traumatietoisien kohtaamisen nähtiin lähtevän yhteisistä, asiakasryhmän traumataustan huomioivista arvoista. Yhteisten arvojen keskiössä kuuluu traumataustaisen lapsen ääni, ja arvoissa korostuvat myös sellaiset arvot, kuten luottamus, turvallisuus, lapsen oma toimijuus ja lapsen oma valinnanvapaus:

”Että me mietittiin tosi paljon siitä turvallisuutta ja vahvistamista ja luottamuksellisuutta, sitouttamista, sen lapsen omaa toimijuutta. Ja että se tulee kuulluksi, että hänellä on sellaiset päätäntävalta-oikeudet, mitkä on sellaisia ikätasoisia ja paljon mietittiin sellaisia korjaavia ja korvaavia toimintoja, että miten me voidaan jossain tietyissä tilanteissa toimia.” H3

Haastateltavat kertoivat, että he hyödyntävät traumoihin liittyvää osaamistaan kyetäkseen erottamaan traumakäytöksen muusta, mahdollisesti haastavasta käytöksestä. Samalla ymmärrettiin, että tällaisen traumaattisen käytöksen taakse ei läheskään aina kannata yrittää heti päästä, vaan sitä ennen lapseen tulee rakentaa luottamussuhde. Erään vastauksissa esiin nousseen esimerkin mukaan tämän rakentaminen voi lähteä hyvinkin arkisista asioista, kuten ruokailutilanteissa auttamista, lapseen tutustumisesta yhteisen tekemisen lomassa ja tämän perustarpeista huolehtimisesta.

”(..) mikä ehkä on traumakäytöstä ja mikä on jotain muuta käytöstä, jotta mä saisin oikealla tavalla suhtautua siihen. Ja sillä tavalla, että jos mä mietin, että miten mä kasvatan lasta tai hoidan lasta niin, niin sitten ehkä valitsin sen oikean keinon, kun minulla on vähän tiedossa, että miten se traumaattisuus näkyy lapsessa. Ja suurin osa meidän lapsista näkyy enemmän tai vähemmän, että heillä on taustalla traumaattisia kokemuksia.” H3

Lapsen ja hänen käytösmalliensa tunteminen nähtiin myös tärkeänä hänelle tyypillisen käytöksen ja trauman oireilemisen toisistaan erottamiseksi. Haastateltavat kertoivat lapseen tutustuessaan esimerkiksi kysyvänsä suoraan, miten tämä esimerkiksi reagoi ollessaan vihainen, ja miten aikuisen toivoisi tilanteessa toimivan ennen, kuin tällaista vihastumista herättävää tilannetta on vielä edes osastolla tapahtunut. Vastaavasti lapselle omasta itsestä ja itselle luontaisista toimintatavoista kertominen nähtiin tärkeänä tapana osoittaa hänelle vastavuoroisuutta ja rakentaa luottamusta sitä kautta. Haastateltavat pyrkivät vastauksiensa perusteella muutenkin omalla toiminnallaan ennakoimaan lapsen käytösmaalleja ja haastavia tilanteita, pyrkien vastaavasti myös itse olemaan lapsen näkökulmasta mahdollisimman ennakoitavia, avoimia ja läpinäkyviä.

Lapsen taustan ymmärtäminen ja tunteminen nähtiin tärkeänä myös siksi, että se saattaa jo itsessään antaa vihjeitä siitä, miten asiakkaan kanssa tulee toimia – se, mikä toimii tietyin lapsen kohdalla, ei taas sovi toiselle ollenkaan hänen taustastaan johtuen. Haastateltavat kertoivat vastauksissaan kosketuksen ja fyysisen, turvallisesti ja lapsen rajojen mukaisesti tapahtuvan läheisyyden parantavasta voimasta. Eräs vastaaja kuvailee olevansa ”halaaja”, eräs tarjoavansa mielellään lapsille turvaa fyysisen läheisyyden kautta. Haastateltavat kertoivat myös kosketuksessa syntyneitä traumaa, kuten seksuaalista hyväksikäyttöä kokoneen lapsen kanssa toimimisesta, ja miten näissä tilanteissa vaaditaan erityistä varovaisuutta ja sensitiivisyyttä kosketuksen suhteen.

Ylipäättään arki, sekä sen ja aikuisten toiminnan ennakoitavuus ja johdonmukaisuus nähtiin keskeisenä luottamussuhteen rakentamisen ja traumaa kokoneen lapsen kohtaamisen kannalta. Haastateltavat toivat vastauksissaan esille myös turvallisuuden ja läsnäolon tärkeyttä, kun he kohtaavat ja työskentelevät traumaa kokoneiden lasten kanssa.

”Se, että kun työssä kohtaa lasta, joka on traumatisoitunut tai taustalla on traumaa, niin kyllä minä lähden siitä, että lapsella on turvallinen olo minun kanssa. Ja koska se luottamus on kuitenkin varmaan aika hataralla taustalla sillä lapsella sen trauman takia, niin jotenkin se, että lapsella olisi mahdollisimman turvallista mun kaa, kun työskennellään.” H2

Luottamussuhteen rakentamiseen arjen toimintojen yhteydessä liittyen haastateltavat toivat esiin myös korjaavien ja korvaavien kokemusten tarjoamisen tärkeyden. Haastateltava kuvasi asiaa siten, että hän pyrkii antamaan lapselle niitä asioita, joita häneltä on saattanut jäädä puuttumaan. Kyse voi siis olla hyvin arkisistakin asioista ja tilanteista, joissa työntekijä pyrkii lasta auttamaan ja olemaan hänelle läsnä, esimerkiksi ruoan tarjoamisesta ja ruokailutilanteessa auttamisesta:

”Ruokaa käytän paljon, vaikka sellaisena korjaavana kokemuksena. Miten ne menevät nyt? Korjaava ja korvaava. Eli olen ikään kuin se korvaava henkilö siinä tilanteessa. Jos käyttää sellaista esimerkkiä, että jos lapsi on siellä pienenä vaikka jäänyt huolenpitoa, niin silloin kun äidit ja isät, niin silloin kun lapset vielä itse ei osaa tehdä jotain ruokaa tai tai kuoria klementtiiniä, niin sellaisen kuorin ja palottelen. Mä sillä tavalla lähden sitä suhdetta jo rakentaa.” H3

Haastateltavat kertoivat myös pyrkivänsä lasta kohdatessaan, ja erityisesti haastavissa ja konfliktitilanteissa voimavarakeskeiseen lähestymistapaan. Haastateltavat pyrkivät tilanteissa myös asettamaan ja ylläpitämään rajoja käytöksen suhteen, ja varmistamaan, että yhteisesti sovituista asioista pidetään kiinni, mutta tähän lähdettiin usein en-

sin ymmärryksen ja lapsen voimavarojen esiin noston kautta niin, että lapsi sai tilanteesta huolimatta kokemuksen siitä, että häntä arvostetaan, ymmärretään ja hänessä nähdään myös hyvää:

”Ja sitten mä ehdottomasti koen niin, että mun ei kannata alkaa rajaa sitä lasta niinkään, vaan saada se lapsi hieman rauhoittua niin, että se pystyy kertomaan, mitä sen näkökulmasta tapahtuu. Niin kuin sitä tarinaa. Jos se lapsi siihen kykenee, niin sitten sen jälkeen (...) ensinnäkin ylipäättään vaan kiittää siitä, että se on sanonut mulle ja jakanut omia ajatuksia. Ja jos siellä on jotain hyviä pointteja, niin sillä tavalla kehuun sitä lasta, että kun se tuo ikään kuin itse siinä tilanteessa vähän sellaisena toimijana esiin asioita (...), että arvostan sitä sun mielipidettä, hyvä, että huomaan, että haluat olla oikeudenmukainen tai että sinua kohdellaan oikeudenmukaisesti.” H3

Haastateltavat kertoivat, että kyky oman itsen ja hermoston rauhoittamiseen on erittäin keskeistä, kun työntekijä kohtaa traumaoireilua lapselta. Vaikka tilanteet, joita työssä kohtaa, saattavat olla raskaita ja pelottavia, kyky rauhoittumiseen suojaa tilanteessa sekä lasta että aikuista itseään, ja auttaa aikuista säilyttämään toimintakykynsä. Aikuisen rauhallisen, johdonmukaisen reagoinnin koettiin rauhoittavan itse tilannetta, ja auttavan oikeiden toimintatapojen löytämisessä siihen.

”Kun asiakas on itsetuhoinen itseään kohtaan ja satuttaa itseään, niin siten tavallaan semmoinen sensitiivinen tilanteeseen meno ja sensitiivinen kohtaaminen niissä tilanteissa. Että ei niin helposti hätähdä, että vaikka se voisi se tilanne näyttää tosi graaviltakin, niin että pystyy pitämään itsensä kasassa ja kohtaamaan rauhallisesti ja läsnäolevasti.” H1

”Silloin kun olet itse rauhallinen, lapsikin rauhoittuu helpommin. Jos olet ihan täpinöissäsi, se ei johda mihinkään. (...) Pitäisi pystyä tiukassakin tilanteessa tai semmoisessa hektisessä tilanteessa pystyä oman hermoston rauhoittamaan, koska se viestii sille lapselle, että ei ole mitään hätää. Jos tuo aikuinenkin on paniikissa, niin minunkin täytyy olla paniikissa.” H2

Haastateltavat nimesivät käytännön traumatietoisten työtapojen ja asiakasymmärryksen lisäksi traumaosaamisessa keskeiseksi myös ymmärryksen palvelujärjestelmästä ja siitä, millaiset ammattilaiset sosionomien lisäksi traumatisoituneita ihmisiä voivat auttaa.

## 7 Sosionomien osaaminen ja näkökulmia osaamistarpeisiin

Tässä sosionomien omaa osaamista ja osaamistarpeita kuvaavassa luvussa esittelen opinnäytetyön tuloksia sen osalta, millaisia sosionomien näkemykset heidän tämänhetkisestä traumaosaamisen tasostaan (alaluku 7.1) ovat, ja osaamistarpeista, joita he sekä henkilökohtaisella että työyhteisötasolla tunnistavat.

Alun perin henkilökohtaisen ja työyhteisötason osaamistarpeiden teemat toisistaan eroteltuina olivat haastatteluissa esillä vain yhtenä tukikysymyksenä, mutta se synnytti haastattelutilanteessa niin runsaasti näihin molempiin ulottuvuuksiin – ja niiden keskinäisiin riippuvuussuhteisiin – liittyvää aineistoa, että päätin eritellä molemmat näistä ta-soista omiksi alaluvuikseen (7.1 ja 7.2).

### 7.1 Sosionomien traumaosaaminen ja osaamistarpeet

Haastateltavat arvioivat oman traumaosaamisensa pääasiassa tyydyttäväksi. He tunnistivat omassa työtavassaan useita vahvuuksia traumaosaamiseen liittyen, ja olivat käyneet aiheeseen liittyviä koulutuksia, osallistuneet webinaareihin tai lukeneet siihen liittyvää kirjallisuutta. Lisäksi haastateltavista osa kertoi omaavansa koulutustaustaa ja osaamista liittyen esimerkiksi neuropsykiatriisiin piirteisiin, mitkä he liittivät vastauksiinsa osaksi kokonaisuutta, mistä he ammensivat myös traumaan liittyvää osaamista. He tunnistivat hyödyntävänsä kaikkia edellä mainittuja osaamisen ja sen hankkimisen muotoja työssään.

”Kuitenkin paljon kun käy näitä koulutuksia, niin ainahan nämä nivoutuvat siihen lapsen hyvinvointiin.” H2

”En ole kuin ihan webinaareja. Viimeisimpänä oli, mielestäni se oli alkuvuodesta, oli tämä traumainformoitu työote, mikä tuli. (...) Siihen liittyvän webinaarin kuuntelin ja olen siitä kirjaa lukenut.” H1

”Kyllä minä luulen, että silleen on ihan hyvä tälleen käytännön työssä toimimiseen [oma traumaosaaminen]. Mutta kyllähän asiat silti kiinnostavat. En tiedä, tieto lisää tuskaa, mutta tieto lisää myös ymmärrystä.” H1

Haastateltava tunnistivat osaamisessaan myös kehitystarpeita. Yleinen osaamistarve haastateltavien keskuudessa liittyi osaamisen ja tiedon ajan tasalla pitämiseen; osan traumakoulutuksista oli kulunut jo useita vuosia, osa ei ollut koskaan käynyt varsinaista traumakoulutusta, vaan toisia koulutuksia, jotka ovat vain sivunneet traumaa. Haasta-

teltavat toivat tässä yhteydessä vastauksissaan esiin kiinnostusta erityisesti traumainformoitua työtettä koskeviin koulutuksiin sekä koulutuksiin, jossa vanhaa, jo hankittua traumaosaamista päivitetäisiin nykytutkimuksen ja -tiedon standardien mukaiseksi. He tunnistivat, että aiheeseen liittyen tulee jatkuvasti lisää tietoa, minkä takia täydennys- ja jatkokouluttautumismahdollisuudet aiheen parissa nähtiin tarpeellisina.

Kaikki haastateltavat olivat traumasta aiheena kiinnostuneita ja pitivät sitä tärkeänä osana työtään ja asiakaskohtaamistaan. Useat heistä muodollisten, esimerkiksi juuri oman työnantajansa tarjoamien koulutusten ulkopuolella perehtyivät myös oma-aloitteisesti sosiaali- ja lastensuojelualan ajankohtaisiin uutisiin ja uuteen tutkimustietoon, ja siten myös trauma-aiheeseen esimerkiksi aihetta koskevien tietokirjojen ja webinaarien muodossa. Myös aiheen parissa tapahtuva kehittämistyö, ja sen kautta aiheen tuominen vahvemmin työpaikalle, mainittiin tässä yhteydessä esimerkkinä.

”Mielestäni aina, että asiat pysyy mielessä, olisi tosi tärkeää, että niitä asioita päivitetään. Vaikka siellä tulisi niitä vanhoja tuttuja, niin todennäköisesti siellä on aina tullut jotain uuttakin tietoa välissä.” H3

”Kyllä aina kehitykselle on sijaa. Aina on koulutukselle sija. Tämä on semmoinen työ, missä ei ikinä koskaan tule valmiiksi. Totta kai koko ajan tutkitaan asioita ja tieto lisääntyy ja näin niin ehdottomasti toivoisin, että saisi semmoista viimeisintä tietoa. Toki itsekkin olen aktiivinen tiedon hankkijana ja tavallaan asiat kiinnostaa, traumaosaaminen kiinnostaa, dialogisuus kiinnostaa ja näin pois päin.” H1

Osa haastateltavista toi esiin, että näin lähellä asiakasta ja hänen maailmaansa tapahtuvassa työssä muodollinen koulutus ja teoretieto ei voi täysin korvata omasta kokemuksesta ja persoonasta kumpuavaa kohtaamista ja työtapaa. Erityisesti turvallisuus ja sen tuominen lapselle oman läsnäolon kautta nähtiin tällaisena, osin oman persoonan ja työhistorian muovaamana työskentelytavan ominaisuutena enemmän, kuin puhtaasti koulutuksista ja teoretiedosta hankittuna osaamisena.

”Mä en ole mikään teorialihminen, vaan mä oon käytännön toimija, mutta mä uskon, että mä oon persoonana sellainen turvallinen tyyppi, joka pysyy tarjoamaan sitä kautta sille lapselle sitä sen turvaa ja tukea.” H2

”(...) että mä oon ehkä tällainen persoonatyöntekijä, että mä yritän välittää sitä lämpöä ja semmoista. Sitä, että se lapsi tulee kuulluksi ja nähdyksi sellaisena kuin se on, vaikka olisi mikä tausta. Jotenkin, että hän tulee näkyväksi ja kuulluksi itsenään.” H1

Toisaalta osa haastateltavista nimenomaan korosti teoria- ja koulutustiedon merkitystä oman traumaosaamisensa ja sensitiivisen kohtaamistavan rakentumisessa. He näkivät,

että koulutuksessa opitut asiat auttavat tunnistamaan trauman vaikutuksia myös käytännön tilanteissa, ja auttavat siten näiden tilanteiden oikein tulkitsemisessa ja oikeanlaisten toimintatapojen valinnassa. He näkivät koulutuksilla suuren arvon oman kokemuserustaisen työtavan tietoisemmassa kehittämisessä, ja kokivat ettei työ yksinään opeta oikeita toimintatapoja, vaikka tunnistivatkin myös kokemuksen tärkeyden.

”No siitä koulutuksesta [oma osaaminen tulee] ehdottomasti. Sitten olen varmaan vapaa-ajalla lukenut siihen liittyviä kirjoja lisää. Ja sitten se työkokemus, että tavallaan ikään kuin ne koulutuksen opit ja sitten ne kirjojen sivulla olevat tekstit, niin niistä on helppo tunnistaa niitä työtilanteita ja niitä sellaisia, että sitten tämä työ opettaa kyllä tosi paljon siinä. Mutta en usko, että tämä työ pelkästään opettaisi, jos ei ole sitä koulutusta. Minusta koulutus on ehdottoman tärkeää. Että tulkitsee niitä tilanteita oikealla tavalla.” H3

Vaikka vastauksissa osin olikin nähtävissä tällainen teoria vs. käytäntö -jakolinja siinä, mistä oman osaamisen nähtiin rakentuneen, tunnistivat kaikki vastaajat myös molempien tärkeyden ja erityisesti niiden toisiaan täydentävän luonteen riippumatta siitä, minkä nähtiin olevan oman osaamisen pääasiallinen perusta. Ajantasainen koulutustarjonta, joka on helposti työntekijälle saatavilla, vaikuttaa vastausten perusteella tukevan myös oman henkilökohtaisen, persoonallisemman työtavan rakentumista suhteessa traumaa kohdanneisiin asiakkaisiin.

## 7.2 Työyhteisötason osaamistarpeet

Kaikki haastateltavat pitivät traumaosaamista työyhteisötasolla keskeisenä kriteerinä annetun hoidon laadulle. Tällä hetkellä he kaikki näkivät tilanteen siten, että traumakoulutuksiin osallistuminen ja aiheeseen liittyvän tiedon ja osaamisen kerryttäminen on pitkälti yksittäisen työntekijän ja tämän esihenkilön omasta aktiivisuudesta ja kiinnostuksesta kiinni. Koulutusten itsessään ei nähty olevan puutteellisia, eikä niiden sisällöstä annettu kritiikkiä, vaan kritiikkiä sai systemaattisuuden puute ja se, ettei saatavilla olevia koulutuksia hyödynnetä työntekijöiden keskuudessa niin laajasti, kuin niitä voisi. Samalla koulutuksiin mukaan pääsyn mainittiin myös olevan toisinaan vaikeaa niiden suuren suosion ja rajatun paikkamäärän takia.

Haastateltavat toivat esiin, että traumakoulutusten tulisi olla systemaattisempia ja useampien pitäisi niihin osallistua sen takia, että se takaisi tasaisemman ja laadukkaamman hoidon traumaa kohdanneille lapsille. Tietämättömyyden traumataustasta ja yhteisesti tunnustetun ymmärryksen puutteen sen suhteen, mitä sen tulisi työskentelyn kannalta tarkoittaa, nähtiin jopa potentiaalisesti aiheuttavan haittaa lapselle.

Haastateltavat näkivät traumaosaamisen puutteen yhtenä riskinä sen, että ilman riittävästi tietoa traumatisoitumisesta ja lapsen taustasta, hänen käytöstään ja haastavia tilanteita hänen kanssaan saatetaan tulkita väärin. Tämän väärintulkittamisen nähtiin mahdollisesti johtavan vääränlaisten, tilanteeseen sopimattomien, ja jopa lapsen tilannetta pahentavien toimintatapojen valintaan sen sijaan, että huomioidaan taustalla mahdollisesti vaikuttava trauma ja sen luomat vaatimukset tilanteessa toimimiselle. Haastateltavat näkivät, että yksittäisen työntekijän lisäksi vastuun koulutusten kattavuudesta tulisi myös olla työnantajalla pakollisten traumakoulutusten muodossa.

”Jotenkin silleen, että kaikki tietäisi, mitä se [traumatausta] tarkoittaa ja miten toimia. (...) Mun mielestä sitä [traumaosaamista] voisi olla meillä enemmän, koska selkeästi välillä me täällä mietitään, että onko jollakin joku trauma. Nythän tässä on uusi case, millä selkeästi on kirjattukin ylös näitä, mutta sitten monesti me vaan mietitään, että onkohan täällä taustalla traumaa ja voiko olla. Helpottaisi ehkä meidän työtä, jos sitten me tiedättäisiin niistä asioista enemmän. Että ei ainakaan lähdetä jotenkin ihan väärään suuntaan siinä meidän työssä vaan sen takia, että me ei tiedetä asioita.” H2

”Huomasinko, että lapsella oli traumakäyttäytymistä sen sijaan, että tulkitisin sen joksikin muuksi käytökseksi, vaikka että lapsella on paha tapa tai jotain sellaista. Se on mun mielestä vaarana.” H3

”Ja sitten vaikka ajattelee, että tulee traumaattinen lapsi, niin ehkä työryhmän kanssa muistutella mieleen kaikille ja jokaiselle, että miten sellaisen lapsen kanssa kohdataan, ollaan ja eletään. Koska sitten jos ei ole mitään työkaluja siihen, niin se voi vaan pahentaa tilannetta.” H2

Traumakoulutuksia käyneet antoivat koulutuksille oman yksilöllisen osaamisen karttumisen lisäksi työyhteisön kannalta positiivista palautetta. Traumakoulutusten anti työyhteisölle nähtiin selvästi myönteisenä. Eräs haastateltava kertoi, että myös aiheeseen oman aktiivisuuden kautta perehtymättömien kollegoiden nähtiin saavan niistä oivalluksia ja tukea oman työnsä mahdollisimman laadukkaasti tekemiseen.

”Siitä huomasin se mun mielestä, että osalle henkilökuntaa kukaan ei vaikka ollut käynyt missään koulutuksessa, niin he heti pystyivät miettimään, että okei, näitä tilanteita meillä on jatkuvasti, ja miettii sillä, että toimiko siinä tilanteessa oikein.” H3

Haastateltavat näkivät, että ideaalitalanne olisikin sellainen, jossa traumaosaamisen kerryttäminen ja ylläpitäminen eivät ole yksinomaan yksilön kiinnostuksesta ja omasta aktiivisuudesta kiinni. Heidän näkökulmastaan traumaosaaminen tulisi ottaa koko työyhteisön yhteiseksi asiaksi ja kehittämiskohteeksi. Tässä auttaisi heidän mukaansa esi-

merkiksi se, että jokaisen työntekijän tulisi käydä aiheeseen liittyvä koulutus pakollisena. Ylipäätään haastateltavat näkivät traumanäkökulman huomioivan työn keskiössä yksilöllisen osaamisen, kokemuksen ja työmenetelmien lisäksi systemaattisuuden: traumatietoisuuden olisi oltava läsnä työkuultuurissa ja asiakaskohtaamisissa kokonaisvaltaisesti, ja yhdenmukainen koulutus aiheesta voisi auttaa tämän systemaattisen näkökulman lisäämisessä ja tasalaatuisemman traumaosaamisen takaamisessa työyhteisön sisällä.

”Varmasti on paljon koulutuksia ja ihmisten pitäisi vain niihin mennä. Meidän tulisi käydä, eikä se olisi vapaaehtoista, vaan että jokaisen meistä tulisi käydä jotain koulutusta.” H2

”Minun mielestäni se [pitkä traumatyön koulutus] on lastensuojelussa sellainen koulutus ollut, mikä olisi hyvä olla kaikille. (...) Mielestäni jatkuva koulutus ehdottomasti tarvittaisiin, joku, mikä liittyy traumaan ja siihen traumaosaamiseen. Mä kokisin niin, että sen tulisi olla pakollinen koulutus. Lastensuojelussa kaikille ohjaajille ja vastaaville ohjaajille.” H3

## 8 Johtopäätökset

Tämä opinnäytetyö tarkasteli sitä, millaisia näkökulmia ja ajatuksia lastensuojelun sijaishuollon ohjaajilla on traumaosaamiseen liittyen, ja millaisia osaamistarpeita he tunnistavat sekä yksilö- että työyhteisötasolla. Tarkoituksena oli selvittää, miten traumaosaaminen heidän työssään näyttäytyy, sekä käytännön, että tietämyksen tasolla, ja millaisia osaamisen kehittämistarpeita näihin liittyy. Tarkoitukseni oli tarkastella traumaosaamista erityisesti siitä näkökulmasta, miten traumaan keskeisesti linkittyvät teemat, eli haitalliset lapsuuden kokemukset ja traumainformoidun työn periaatteet, näkyvät siinä, miten työntekijät osaamistaan ja näkökulmiaan sanoittavat.

Traumatisoitumista voidaan kuvata prosessiksi, jossa yksilö joutuu pelkoa, avuttomuuden tunnetta ja stressiä aiheuttavaan tilanteeseen, joka ylittää hänen sen hetkiset selviytymiskeinonsa, ja aiheuttaa yksilön puolustus- ja motivaatiojärjestelmän aktivoitumisen vahingollisella tavalla. Trauma voi siten johtaa pitkittyneeseen stressireaktioon ja autonomisen hermoston epävakaaseen vireystilaan, jossa yksilö aistii ympärillään jatkuvasti uhkia, mikä vaikuttaa kielteisesti hänen mielenterveyteensä, ihmissuhteisiinsa ja tunnesäätelykykyynsä. (Maanmieli & Sarvela, 2022: 43–46.)

Lapsuudessa koettuja, mahdollisesti traumaan johtavia kokemuksia kutsutaan myös haitallisiksi lapsuuden kokemuksiksi (jatkossa ACE, Adverse Childhood Experiences).

ACE-kokemuksiksi voidaan luokitella esimerkiksi fyysinen, emotionaalinen ja seksuaalinen väkivalta, fyysinen ja/tai emotionaalinen laiminlyönti, mielenterveysongelmat, päihteiden väärinkäyttö ja rikollisuus perheessä, sekä perheen erotilanteet. (Pelkonen & Saarela, 2020). ACE-kokemusten vaikutukset ovat usein kumulatiivisia – mitä enemmän erityyppisiä ACE-kokemuksia ja mitä useammin ja pitkäkestoisemmin, sitä todennäköisempiä ovat pidempiaikaiset, kielteiset vaikutukset yksilölle myös aikuisiässä (Wilkinson, 2018: 4).

ACE-kokemuksille tyypillistä on, että ne usein tapahtuvat ihmissuhteissa sellaisen ihmisen toimesta, jonka tehtävä olisi tosiasiallisesti tarjota lapselle turvaa (Westerlund-Cook, 2023: 88). Lapsen kannalta erityisen haitallisia ovatkin juuri kiintymyssuhteissa tapahtuvat traumakokemukset, jotka vaikuttavat usein kielteisesti heidän tunnesäätelyynsä, keskittymiskykyynsä ja kykyyn luoda tasapainoisia toverisuhteita (Maanmieli & Sarvela, 2022: 43–46). On tutkimusnäyttöä siitä, että traumatisoituminen aiheuttaa yksilön aivoihin fysiologisia muutoksia mm. lisääntyneen stressihormonin tuotannon takia, mikä osaltaan voi selittää sitä, miksi traumaa kokeneet turvautuvat usein toistuvasti samoihin haitallisiin käytösmalleihin elämässään (Van Der Kolk, 2018: 11).

Haastateltavat tunnistivat omassa työskentelyssään ja traumaosaamisessaan useita erilaisia vahvuuksia, jotka kumpuavat niin muodollisesta koulutuksesta kuin omasta käytännön kokemuksesta. He tunnistivat traumatisoituneen lapsen taustalla mahdollisesti olevia kokemuksia, kuten väkivallan eri muodot, hyväksikäyttö, sota ja erotilanteet, mitkä linkittyvät myös ACE-teoriaan eli lapsuuden haitallisiin kokemuksiin, ja mitkä voivat aiheuttaa lapselle erilaisia tunnesäätelyn haasteita, joita lastenkodin arjessa usein kohdataan.

Traumainformoitu, ACE-tietoinen työtapo tunnistaa sen, että sosiaalialan organisaatiot saattavat tiedostamatta luoda ja ylläpitää asiakkaiden paranemista haittaavia, mahdollisesti jopa uudelleentraumatisoitumiseen johtavia toiminta- ja ajatusmalleja. Neutraalit tai jopa hyvää pohjimmitaan tarkoittavat, asiakkaan turvallisuuden takaamiseen tähtäävät toimintatavat voivat tosiasiallisesti muistuttaa asiakasta traumaattisista kokemuksista. Asiakkaan ylimitoitettuna kielteiseltä vaikuttava reaktio työskentelyyn saattaa tosiasiallisesti olla hänelle täysin looginen suojausmekanismi aiempien elämäkokemusten ja traumaustan kontekstissa. Traumataustan lisäksi kyse tässä voi olla myös asiakkaan aiemmista, omaa voimattomuutta ja vallankäytön kohteena olemisen tunnetta vahvistaneista sosiaalihuoltojärjestelmään liittyvistä kokemuksista. Oman toimintansa neutraaliksi koettava, tasa-arvoisena auttajana omasta näkökulmastaan toimiva työntekijä saattaa

siis asiakkaan taustaa tuntematta päätyä vahvistamaan näitä kielteisiä kokemuksia ja käytösmalleja. (SAMHSA, 2014: 10; Levenson, 2017.)

Haastateltavat kokivat, että asiakkaan ja hänen yksilöllisen taustansa tunteminen sekä traumaosaamisen soveltaminen näihin on erittäin tärkeää. Haastateltaville oli tärkeää kyetä erottamaan traumakäytös tavallisesta haastavasta käytöksestä, jotta tilanne voidaan nähdä sen oikeassa kontekstissa ja siten valita siihen oikeanlaiset, lapsen parannemista tukevat työkalut ja oikeanlainen lähestymistapa. Haastateltavilla oli sekä kouluksista että työn kautta hankittua tietämystä siitä, millaisin tavoin traumatausta voi yksilössä oireilla, ja he tunnistivat, millaisia vaatimuksia lapsen kokema trauma asettaa ammattilaisen lähestymistavalle lapsen tilanteeseen, ja miten jokainen lapsi taustoineen on tässä yksilöllinen. He tunnistivat asiakasryhmän lapsuusaikaisten traumojen läheisissä, ihmissuhteissa syntyvän luonteen, sekä korvaavien ja korvaavien kokemusten merkityksen.

Korjaavat, positiiviset kokemukset, varsinkin aikuisten ihmisten ravitseva vuorovaikutus, voivat alustavan tutkimuksen mukaan kompensoida haitallisten lapsuuden kokemusten vaikutuksia – onnistunut vuorovaikutus aikuisen kanssa, joka voi vanhemman sijasta olla myös muu turvallinen aikuinen, kuten opinnäytetyöni tapauksessa työntekijä, voi siten tarjota korjaavia kokemuksia ja suojata lasta ACE:n pitkäaikaisvaikutuksilta (Pelkonen & Sarvela, 2020: 106). Haastateltavat ymmärsivät, että lapsen saamat korjaavat kokemukset voivat heikentää ACE:n ja trauman kielteisiä vaikutuksia lapsen tulevaisuuteen, ja tunnistivat oman roolinsa näiden tarjoajana lastenkodin arjessa.

Haastateltavat kuvailivat omassa työ- ja kohtaamistavassaan sellaisia ominaisuuksia, opittuja asioita ja arvoja, joista voi löytää yhteyksiä traumainformoidun työtteen periaatteisiin ja arvoihin.

Traumainformoidussa työtöteessä ja traumatietoisuudessa laajemmin ei ole niinkään kyse yksittäisestä työmenetelmästä tai interventtiosta, vaan tarkoituksena on luoda organisaatiossa systemaattisella tasolla turvallinen ilmapiiri, joka mahdollistaa asiakkaalle kokemuksen valinnanvapaudesta, luottamuksesta, voimaantumisesta ja yhteistoiminnallisuudesta. Traumainformoidussa organisaatiossa tunnustetaan traumojen yleisyys ja tähdätään ne huomioivaan kokonaisvaltaiseen lähestymistapaan, jossa haitallisiin käytösmalleihin puututaan voimavaralähtöisesti sen sijaan, että keskitytään ai-noastaan yksittäisiin oireisiin tai asiakkaan tilanteen ratkomiseen ongelmälähtöisesti. (Levenson, 2017.) Traumainformoidun työn perustavanlaatuisia kulmakiviä ovat turval-

lisuus, luotettavuus, läpinäkyvyys, vertaistuki, yhteistyö, vastavuoroisuus, voimaantuminen, oma ääni ja valinta, sekä kulttuurilliset, historialliset ja sukupuoleen liittyvät kysymykset (SAMHSA, 2014).

Vastauksissa oli nähtävissä erityisesti piirteitä seuraavista periaatteista: turvallisuus, luotettavuus, läpinäkyvyys, vastavuoroisuus, voimaantuminen sekä oma ääni ja valinta. Nämä näkyivät erilaisissa käytännön arjen toiminnoissa, joissa työntekijät pyrkivät ennakoitavuuteen ja johdonmukaisuuteen. Ne näkyivät myös lapsen henkilökohtaisessa kohtaamisessa sekä ongelmatilanteiden ratkaisemisessa, joissa pyrittiin avoimeen, vastavuoroiseen ja lapsen omaa ääntä ja positiivisia ominaisuuksia vahvistavaan kommunikaatioon. Myös työntekijöiden yksikön ja osaston yhteisissä arvoissa korostettiin traumanäköä, ja erityisesti lapsen oman äänen ja valinnan vahvistamista. Traumainformoidun työn periaatteista vertaistuki, yhteistyö sekä kulttuurillisiin, historiallisiin ja sukupuoleen liittyvät kysymykset sen sijaan eivät nousseet haastateltavien vastauksissa esiin.

Osa haastateltavista on käynyt trauma-aiheisen koulutuksen jossakin vaiheessa työuraansa, tai osallistunut muihin koulutuksiin, jotka ovat sivunneet aiheena myös trauma. He olivat lisäksi lukeneet aiheeseen liittyvää kirjallisuutta ja osallistuneet aiheesta koskeville verkkoluennolle. Kaikki haastateltavat olivat kiinnostuneet aiheesta henkilökohtaisella tasolla, ja pitivät siihen liittyvää osaamista ja osaamisen kehittämistä tärkeänä laadukkaan hoidon ja tuen tarjoamiseksi lapsille.

Kaikki haastateltavat nimesivät henkilökohtaisella tasolla joitakin osaamistarpeita traumaan liittyen. Nämä osaamistarpeet liittyivät erityisesti osaamisen ajan tasalla pitämiseen ja uusien työmuotojen omaksumiseen, sekä aiemman osaamisen kertaamiseen ja sen päälle rakentamiseen. Haastateltavat olivat kiinnostuneita osallistumaan aiheeseen liittyviin koulutuksiin tulevaisuudessa ja muutoin kehittämään osaamistaan työn arjessa.

Kaikki haastateltavat olivat yhtä mieltä siitä, että traumakoulutusten työpaikalla tulisi olla systemaattisempia, ja koskea kaikkia työntekijöitä sen sijaan, että ne ovat pääasiassa työntekijän oman kiinnostuksen ja aktiivisuuden, sekä esihenkilön kannustuksen varassa. Haastateltavista osa näki, että tämä edistäisi tarjotun hoidon laatua työyhteisössä lisääntyvän traumatietoisuuden kautta. Traumainformoidussa työotteessa keskeisiä ovatkin juuri systeemitason muutokset kohti kokonaisvaltaisempaa, voimavara-keskeisempää ja traumatietoisempaa ajattelutapaa, ja systeemitason muutokset ovat

nousseet esiin myös ratkaisuehdotuksissa lastensuojelun sijaishuollon kehityskohteille ja haasteille (Levenson, 2017; Eriksson ym., 2023: 9–10, 37).

## 9 Pohdinta

Aiheina trauma ja siihen liittyvä osaaminen ovat lastensuojelun sijaishuollon näkökulmasta erityisen tärkeitä. Kun on kyse traumasta ja ACE-kokemuksista, ja ikään kuin niiden jonkinasteisena vastavoimana toimivista suojaavista ja korjaavista kokemuksista, sijaishuollon työntekijät voivat olla jopa avainasemassa näiden trauman pitkäaikaisvaihtokuksia ehkäisevien kokemusten tarjoamisessa ja mahdollistamisessa. Tämä nousi esiin toistuvasti myös opinnäytetyön tuloksissa. Traumakoulutus voi auttaa työntekijöitä uuden oppimisen ohella tekemään näkyvästi olemassa olevaa traumatietoista osaamista, ns. hiljaista tietoa, mutta jotta sellaisen hyödyt tavoittavat koko henkilöstön, on koulutuksen oltava systemaattista. Kun osaaminen tulee näkyväksi ja tiedostetuksi, ja asetetuksi omaan teoreettiseen kontekstiinsa, sitä on myös helpompi laajentaa ja hyödyntää tietoisena osana omaa työtapaa ja sen reflektiota, mikä kävi ilmi myös haastattavien vastauksissa ja heidän tavassaan kuvata omaa työhistoriaansa ja traumaosaamisensa nykytilaa.

Opinnäytetyö tuotti siis monipuolisia tuloksia työntekijöiden traumaosaamiseen, siihen liittyviin näkemyksiin ja osaamistarpeisiin liittyen. Tulosten yleistettävyyden näkökulmasta suurimmaksi haasteeksi osoittautui kuitenkin pieni otanta – löysin loppujen lopuksi vain kolme työntekijää, jotka olivat valmiita osallistumaan haastatteluun. Alkuperäinen suunnitelmani opinnäytetyölle oli tutkia, miten traumainformoituun työotteeseen liittyvää koulutus vaikuttaa työntekijöiden osaamiseen, ja miten koulutuksen elementit näkyvät siinä, miten he puheessaan jäsentävät työtään. Esteeksi tälle kuitenkin muodostui sellaisen työelämäkumppanin löytäminen, jonka työntekijöistä tarpeeksi moni olisi tällaisen koulutuksen käynyt, ja keskusteluissa nykyisen työelämäkumppanin kanssa traumaosaaminen yleisesti muodostuikin opinnäytetyön keskiöksi. Traumainformoitu työote jäi kuitenkin osaksi opinnäytetyön teoriataustaa, johon peilasin sen tuloksia, ja siihen liittyvät teemat nousivatkin paikoitellen esiin haastattelujeni vastauksissa.

Opinnäytetyön ajankäytön suurin heikkous jälkikäteen katsottuna oli se, että käytin runsaasti aikaa erittäin tarkan aiheen tutkimiseen ja paikoitellen turhankin laajaan, mutta kuitenkin aiheen suhteen rajoittuneeseen teoriapohjan rakentamiseen. Tällöin opinnäytetyön käytännön toteutus haastatteluineen ja tulosten analysointineen viivästy, ja

teoriapohjaa oli rajattava ja muokattava paikoitellen runsaastikin – osin työelämäkumppanin toiveesta, osin tutkimuskysymyksen kannalta relevantin sisällön selkeyttämiseksi itseäni varten. Jos aloittaisin opinnäytetyöprosessin alusta, todennäköisesti lähtisin siinä työelämäkumppanin löytämisestä ja toiveista, vaikka toisaalta pitkä perehtyminen eri teorioihin ennen varsinaisen toteutuksen aloittamista myös rikasti opinnäytetyön tietoperustaa.

Alhaisesta haastateltavien määrästä johtuvasta heikosta yleistettävyydestä huolimatta opinnäytetyöni onnistui perimmäisessä tavoitteessaan, eli lastensuojelun sijaishuollossa työskentelevien sosionomitaustaisten ohjaajien traumaosaamiseen ja osaamistarpeisiin liittyvien ajatusten, kokemusten ja näkökulmien keräämisessä. Sen tuottama tieto ei ehkä itsessään ole vielä yleistettävissä koko ammattiryhmää koskevaksi faktatiedoksi, mutta se antaa osviittaa ja jonkinlaisia, melko selkeitäkin suuntaviivoja siihen, millaisena traumaosaamisen asema mahdollisesti työyhteisössä hahmottuu, ja millaisena siihen liittyvät osaamistarpeet, oli sitten kyse lisäkoulutuksesta tai traumainformoidummasta työkuluttuurista, näyttäytyvät. Siten se voi myös toimia pohjana laajemmalle aiheeseen liittyvälle tutkimukselle ja selvitystyölle.

Seuraavaksi voisi esimerkiksi lähteä tutkimaan sitä, miten tietyt työmenetelmäkoulutukset vaikuttavat työntekijöiden koettuun osaamiseen. Selvittämisen arvoista opinnäytetyön pohjalta voisi myös olla se, miten trauma-aiheisista koulutuksista saataisiin systemaattisempia ja koko työyhteisön laajemmin kattavia, sillä tämä teema nousi haastatteluissa toistuvasti esiin. Tässä yhteydessä voitaisiin myös tehdä koulutuksiin liittyvää kehitystyötä – millainen olisi jokaista työntekijää koskeva, pakollinen traumakoulutus? Mitä sen tulisi vähintään sisältää, millaisessa suhteessa teoreettisempaa ja käytännönläheisempää osaamista siinä korostettaisiin, kuinka kauan se kestäisi ja miten sen tulokset parhaiten implementoitaisiin käytännön arkeen työssä? Entä millaisilla mittareilla koulutusten vaikuttavuutta tarkasteltaisiin ja seurattaisiin pidemmällä aikavälillä?

Opinnäytetyöhön osallistuneet ohjaajat olivat kaikki kiinnostuneita trauma-aiheesta oman työnsä kontekstissa, ja heillä oli runsaasti sekä muodollisesti että epämuodollisesti hankittua osaamista siihen liittyen. Voikin olettaa, että traumasta kiinnostuneet ohjaajat osallistuvat myös mielellään aiheita koskevaan opinnäytetyöhön, ja myös opinnäytetyön haastatteluosion kysymyksenasettelu pohjasi osin oletukseen, että kyseessä ei ole vastaajille täysin vieras ja kiinnostuksen ulkopuolinen aihe, vaikka oikeita ja väärinä vastauksia kysymyksiin ei ollutkaan, eikä osallistujilta vaadittu tiettyä pohjatietoa aiheesta. Olisikin mielenkiintoista tietää, millaisia sellaisten ohjaajien vastaukset aiheeseen olisivat olleet, joille aihe ei ole tuttu tai jotka eivät miellä sitä työnsä kannalta yhtä

tärkeäksi. Millainen olisi traumaosaamista ja sen kehittämistä koskeva, laajemman kohderyhmän tutkimus, joka kattaisi myös näiden ihmisten näkökulmat? Eroaisivatko sen tulokset merkittävästi opinnäytetyöstäni, ja miten tällainen kohderyhmä ylipäätään tavoitettaisiin vastaamaan aihetta koskeviin kysymyksiin, ja millaisia vaatimuksia kohderyhmän laajentaminen asettaisi kysymyksenasettelulle?

Trauma ja traumatietoisuus aiheena herättävät edelleen laajaa kiinnostusta ja keskustelua sekä yhteiskunnassa että sosiaalialalla, samalla kun myös aiheeseen liittyvä tutkimuksellinen tieto lisääntyy, ja trauman vaikutuksia yksilön elämänkaarelle tunnetaan yhä laajemmin. Sen rinnalle soisi tuotavan kuitenkin myös lisää keskustelua toiveikkaammasta näkökulmasta – mikä auttaa, ja miten ammattilaiset voisivat laajemmin hyödyntää ja rakentaa tietämystään ja osaamistaan tällaisista työkaluista työskennellessään traumataustan suhteen erityisen haavoittuvien ihmisryhmien parissa? Lisätutkimukselle aiheesta on siis selvästi perusteita, ja tässä luvussa mainittujen asioiden kartoittaminen voisi toimia jonkinlaisina askelviivoina sen edellytyksille ja mahdollisuuksille lastensuojelun sijaishuollon piirissä.

## Lähteet

East, Jean Francis & Roll, Susan J., 2015. Women, Poverty, and Trauma. An Empowerment Practice Approach. *Social Work*, vol 60. Saatavilla osoitteessa: <<https://academic.oup.com/sw/article-abstract/60/4/279/1850593?redirectedFrom=fulltext>>. Viitattu 25.5.2023.

Eriksson, Pia & Ståhlberg, Miia & Svetloff, Maria & Barkman, Johanna & Liukkonen, Johanna & Hipp, Tiia 2023. Trauma- ja väkivaltatietoinen sijaishuolto. Selvitys kaltoinkohtelun nykytilasta sekä materiaali ammattilaisille ja opiskelijoille. *Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2023:35*. Saatavilla osoitteessa: <[https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/165340/STM\\_2023\\_35\\_J.pdf?sequence=1&isAlloved=y](https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/165340/STM_2023_35_J.pdf?sequence=1&isAlloved=y)>. Viitattu 17.10.2024.

Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena 2010. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Gaudeamus.

Hirsjärvi, Sirkka & Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula 2009. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Tammi.

Hyvösen lastenkoti. Helsingin kaupunki 2023. Saatavilla osoitteessa: <<https://www.hel.fi/fi/sosiaali-ja-terveyspalvelut/hyvosen-lastenkoti>>. Viitattu 1.3.2023.

Laajasalo, Taina & Manninen, Marko 2020. Väkivaltaa ja kaltoinkohtelua kokeneiden sijoitettujen nuorten traumakokemukset ja hoito. Teoksessa Tarja Heino (toim.). Mikä auttaa? Tutkimusperustaiset ja käytännössä toimivat työmenetelmät teininä sijoitettujen lasten hoidossa. Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen raportteja 12/2020. Helsinki: PunaMusta Oy. 118–126. Saatavilla osoitteessa: <[https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/140861/RAP2020\\_012\\_Mik%C3%A4%20auttaa\\_22022021.pdf?seq](https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/140861/RAP2020_012_Mik%C3%A4%20auttaa_22022021.pdf?seq)>. Viitattu 22.5.2023.

Lastensuojelulaki 2007/417. Annettu Helsingissä 13.4.2007.

Levenson, Jill 2017. Trauma-Informed Social Work Practice. *Social Work* vol. 62. Saatavilla osoitteessa: <<https://academic.oup.com/sw/article/62/2/105/2937786>>. Viitattu 24.5.2023.

Maanmieli, Karoliina & Sarvela, Kati 2022. Yhteinen mieli. Traumatietoutta mielenterveystyöhön. Helsinki: Basam Books oy.

Middleton, Jennifer & Bloom, Sandra & Strolin-Goltzman, Jessica & Caringi, James 2019. Trauma-informed care and the public child welfare system. The challenges of shifting paradigms: introduction to the special issue on trauma-informed care. *Journal of Public Child Welfare*, vol. 13. 235–244. Saatavilla osoitteessa: <<https://www.tandfonline.com/doi/epdf/10.1080/15548732.2019.1603602?needAccess=true>>. Viitattu 26.10.2024.

Naeem, Muhammad & Ozuem, Wilson & Howell, Kerry & Ranfagni, Silvia 2023. A Step-by-Step Process of Thematic Analysis to Develop a Conceptual Model in Qualitative Research. *International Journal of Qualitative Methods*, 22. Saatavilla osoitteessa: <<https://doi.org/10.1177/16094069231205789>>. Viitattu 1.11.2024.

Pelkonen, Anne & Sarvela, Kati 2020. ACE ja polyvagaaliteoria. Teoksessa Sarvela, Kati & Auvinen, Elisa (toim.). *Yhteinen kieli. Traumatietoisuutta ihmisten kohtaamiseen*. Helsinki: Basam Books oy. 97–123.

SAMHSA 2014. SAMHSA's Concept of Trauma and Guidance for a Trauma-Informed Approach. Saatavilla osoitteessa: <[https://ncsacw.acf.hhs.gov/userfiles/files/SAM-HSA\\_Trauma.pdf](https://ncsacw.acf.hhs.gov/userfiles/files/SAM-HSA_Trauma.pdf)>. Viitattu 25.5.2023.

Sarvela, Kati 2023. Traumainformoidun liikkeen juuret ja tavoitteet. Teoksessa Linner Matikka, Johanna & Hipp, Tiia (toim.). *Traumainformoitu työote*. Jyväskylä: PS-Kustannus. 150–169.

Talentia 2017. Arki, arvot ja etiikka. Sosiaalialan ammattihenkilön eettiset ohjeet. Saatavilla osoitteessa: <<https://talentia.lukusali.fi/#/reader/a6cd4fa0-38d8-11ed-90c9-00155d64030a>>. Viitattu 19.2.2023.

Van Der Kolk, Bessel 2018. *Jäljet kehossa. Trauman parantaminen aivojen, mielen ja kehon avulla*. Helsinki: Viisas Elämä Oy.

Wilkinson, Julie 2018. Developing and leading trauma-informed practice. *Research in practice*. Saatavilla osoitteessa: <<https://tce.researchinpractice.org.uk/wp-content/uploads/2020/02/Developing-and-leading-trauma-informed-practice.pdf>>. Viitattu 16.2.2023.

Westerlund-Cook, Saija 2023. Lapsuusajan haitallisten ja suojaavien kokemusten sekä toivon merkitys systeemisessä ja suhdeperustaisessa työotteessa. Teoksessa Linner Matikka, Johanna & Hipp, Tiia (toim.). *Traumainformoitu työote*. Jyväskylä: PS-Kustannus. 83–100.

## Tiedote opinnäytetyöstä ja kutsu haastatteluun

### ***Kutsu haastatteluun osana traumaosaamista koskevaa opinnäytetyötä***

*Hei!*

*Olen viimeisen vuoden sosionomiopiskelija Metropoliaa ja työskentelen samalla Hyvö-  
sessä ohjaajana. Teen osana opintojani sosionomitaustaisten työntekijöiden trau-  
maosaamista käsittelevää opinnäytetyötä, jota varten haen nyt haastateltavia työryh-  
mästämme. Pysin opinnäytetyössäni selvittämään, millaista traumaosaamista ja siihen  
liittyviä osaamistarpeita Hyvösen työryhmästä tällä hetkellä löytyy. Paikkoja on 3–5  
haastateltavalle. Haastattelut toteutetaan yksilöhaastatteluina, ja niihin on hyvä varata  
aikaa noin 1 tunti / henkilö. Voin tulla haastattelemaan sinua työaikasi puitteissa omalle  
työpisteellesi.*

*Jos olet kiinnostunut osallistumaan haastatteluun, otathan yhteyttä minuun osoitteessa  
[sähköpostiosoite]. Pysin toteuttamaan haastattelut kesän 2024 loppuun mennessä. Liit-  
teenä lista alustavista haastatteluajoista, mutta koska tiedostan kesän olevan lomakau-  
den takia haastava ajanjakso, pyrin haastattelujen järjestämisessä joustavuuteen. Jos  
siis olet kiinnostunut tästä mahdollisuudesta muttei mikään listan ajoista käy, olethan  
rohkeasti yhteydessä niin sovitaan sinulle jokin muu aika. Voit olla myös matalalla kyn-  
nyksellä minuun yhteydessä, mikäli sinulla on mitään muita aiheeseen liittyviä lisäkysy-  
myksiä.*

***Ilmoitathan kiinnostuksestasi haastatteluun viimeistään 25.5., minkä jälkeen alan  
mahdollisimman pian toteuttaa jo ensimmäisiä haastatteluita.***

*Ystävällisin terveisin,*

*Stella Aulanko*

*Ohjaaja & Metropolia AMK sosionomiopiskelija*

Opinnäytetyön haastattelurunko

# Haastattelurunko

**Lastensuojelun sijaishuollossa työskentelevien ohjaajien traumaosaaminen ja osaamistarpeet**

## **Teema 1: Traumaosaaminen käsitteenä**

Mitä käsite traumaosaaminen työssäsi sinulle merkitsee?

## **Teema 2: Traumaosaaminen työssä**

Kuvaile tilanteita, joissa tarvitset traumaosaamista.

Millaista osaamista tilanteissa hyödynnät?

## **Teema 2: Osaamistarpeet**

Millaiseksi arvioit traumaosaamisesi juuri nyt?

Millaisia osaamistarpeita tunnistat?

***Haluaisitko sanoa vielä jotain muuta?***

Kiitos haastatteluun osallistumisesta!